

UiT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Institutt for lærerutdanning og pedagogikk

Med rom for alle

Tokjønnsmodellen- en faktor som bidrar til ekskludering?

—
Hilde Jørnsdatter Jacobsen

Masteroppgave i pedagogikk mai 2016

Med rom for alle
Tokjønnsmodellen- en faktor som bidrar til
ekskludering?

En mastergradsoppgave i pedagogikk

Skrevet av

Hilde Jørnsdatter Jacobsen

Institutt for lærerutdanning og pedagogikk

Universitetet i Tromsø Norges arktiske universitet

Mai 2016

Forord

Jeg har, ved flere anledninger i oppveksten og i voksenlivet, fått tildelt roller som «guttejente» og «en tøff jente», og fått kommentarer som «du er jo jente, du skal jo være interessert i sånne husmor-ting». Jeg er overbevist om at disse kommentarene ikke har onde intensjoner, men det endrer ikke på det faktum at de kommer fra et dypt forankret behov for kjønnskategorisering og stereotypi. Jeg har opplevd at man som jente blir degradert til «guttejente» eller «tøff jente» dersom andre synes man er tøff, mens vi om gutter kan høre «han der er skikkelig tøff, han!». Akkurat som om å være tøff er en egenskap man forventer av gutter, men dersom en jente er tøff har man behov for å understreke at «hun er tøff til jente å være» og at man da går i strid med hva kjønnene representerer. Jeg kan komme med flere eksempler som dette, men det havner litt utenfor poenget mitt. Poenget mitt er at jeg ofte har opplevd at kjønnskategoriene har en begrensende funksjon, for begge kjønnene, og det har fått meg til å bli nysgjerrig på hvordan heterenormen og tokjønnsmodellen påvirker livskvaliteten til de som ikke identifiserer seg som verken kvinne eller mann, eller de som opplever at de har blitt tildelt feil kjønn ved fødselen. Jeg tenkte som så at dersom tokjønnsmodellen virker begrensende for jenter som meg, en som opplever overensstemmelse mellom somatisk og psykologisk kjønn, en såkalt cisperson, da må det være svært utfordrende å finne innpass i samfunnet dersom man har en spesifikk kjønnsidentitetstematikk.

Dermed var temaet for oppgaven født.

Hilde Jørnsdatter Jacobsen

Tromsø, mai 2016

Takk til

Jeg vil først og fremst takke mine modige og inspirerende informanter som har delt sine historier. Jeg har så mye respekt for dere og deres åpenhet. Jeg har lært så mye av dere. Uten dere hadde ikke denne oppgaven vært mulig. Tusen takk.

Jeg ønsker også å rette en stor takk til min veileder, Anne Britt Flemmen, som har vært til stor hjelp i løpet av denne prosessen. Takk for dine refleksjoner og konstruktive tilbakemeldinger. Du har hjulpet meg med å skape et bedre produkt.

Takk til Kristina Karlstrøm og Oda Bjørnsdatter for gode samtaler i løpet av studietiden.

Takk til Tonje Jacobsen, Silje Jacobsen, Søgner Gjerløw Remen, Eivind Berg Sundbø og Andreas Toften for godt selskap i førsteklases prokrastinering.

Takk til Ellen Marie Bråthen Steen for inspirasjon. Du er fantastisk!

Takk til Mamma og Pappa for at dere har hatt så stor tro på meg i denne prosessen. Takk til Mamma for god og verdifull korrekturlesing.

Takk til Mamma og storesøster Tonje for et oppløftende overraskelsesbesøk som ga meg ny driv i denne prosessen.

Sist, men ikke minst, takk til kjæreste Mikael Grønli Stoltze for all din støtte, tålmodighet og kjærighet.

Hilde Jørnsdatter Jacobsen

Tromsø, Mai 2016

Sammendrag

Oppgavens tema handler i all hovedsak om hvordan mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk opplever møtet med samfunnet og andre mennesker. Jeg har dermed fått anledning til å se nærmere på funksjonen til det binære kjønssystemet i samfunnet vårt, og i hvilken grad det begrenser levevilkår og livskvalitet hos mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk. Oppgavens problemstilling handler derfor om hvordan mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk opplever sin situasjon med fokus på tidlige erfaringer med utfordringer i barnehage og skole, og hvorvidt at de opplever at de blir anerkjent som fullverdige samfunnsborgere med like rettigheter og lik mulighet for deltakelse, eller om og hvordan de institusjonelle normene har en begrensende funksjon når det kommer til levevilkår. Det teoretiske utgangspunktet er forankret i Meads teori om sosial interaksjon, Garfinkels etnometodologiske perspektiv, og Frasers teori om anerkjennelse som hun presenterer i artikkelen *Rethinking Recognition*. Jeg har anvendt en kvalitativ tilnærming til forskningen og har dermed utført fire dybdeintervjuer med mennesker som har fått tildelt diagnosen F64.0 Transseksualisme. Etter å ha analysert fortellingene deres ved hjelp av fenomenologisk metode og tematisk analyse fikk jeg et resultat som til dels var som forventet; noen institusjonelle strukturer i samfunnet vårt har en begrensende effekt på levevilkår og livskvalitet til mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk. Informantenes negative ladete møter med sosial samhandling påvirket dem ikke i så stor grad som jeg forventet. De opplevde som regel å bli anerkjent og respektert for den de er.

Summary

The topic of this thesis revolves mainly about how transgender people experience their encounter with society and other human beings. Thus, I have been given the opportunity to examine the function of the binary gender system, and to what extent transgender people are finding that this system limits their living conditions and quality of life. The research questions of this thesis therefore revolves around how transgender people experience their situation. I have focused on their early experiences with challenges in kindergarten and in school, and whether transgender people experience that they are being recognized as people with a full partnership in the society with equal rights and equal opportunities of participating or whether the institutional norms have a limiting effect when it comes to their living conditions. The theoretical base is Mead's theory of social interaction, Garfinkel's ethnomethodological perspective and Fraser's theory of recognition as written in the article *Rethinking Recognition*. I have used a qualitative approach to this research and I have conducted four interviews with people that has been given the diagnosis F64.0 Transseksualisme. After analyzing their stories with a phenomenological approach inspired by the thematic analysis, I got a somewhat expected result; some institutional structures in our society do have a certain limiting effect on the living conditions of transgender people.

Innholdsfortegnelse

1 Utgangspunkt for forskningen.....	11
1.1 Tematisk avgrensning, problemstilling.....	13
1.2 Begrunnelse for valg av studien.....	14
1.3 Begrepsavklaring.....	15
1.4 Oppgavens struktur.....	16
2 Teori.....	17
2.1 Kjønn og kjønnsidentitet.....	17
2.2 Rettferdighet og anerkjennelse.....	19
3 Metodologi og metode.....	22
3.1 Hvorfor kvalitativ metode anvendes i denne oppgaven.....	22
3.2 Forskningsetikk.....	24
3.3 Utførelsen av intervjuene.....	25
3.4 Rekruttering av informanter.....	28
3.5 Informantene.....	29
3.6 Pålitelighet, gyldighet og generaliserbarhet	29
3.7 Analysemåte	32
4 Analysekapittel	34
4.1 Født i feil kropp, transmann, transseksuell eller mann?	36
4.2 Hva innebærer diagnosen F64.0 Transseksualisme?	38
4.3 Tidlige erfaringer med utfordringer i forhold til de tradisjonelle kjønnskategoriene – en udefinerbar fase.....	40
4.3.1 Lettere å være åpen om egen kjønnsidentitet ovenfor familie og venner.....	44
4.4 Tilgangen til informasjon om kjønnsidentitetstematikk- en utforskende fase	47
4.4.1 Skolens roller	50
4.4.2 Skolen som informasjonskilde.....	50

4.4.3 Skolen som en ivaretagende instans.....	52
4.5 Institusjonelle normer, et hinder for mennesker med kjønnsidentitetstematikk- anerkjennelse	57
4.5.1 Tilgang til operasjon	58
4.5.2 Do-problematikken	63
4.5.3 Passtematikken.....	67
5 Diskusjon.....	70
5.1 Å takle utfordringene	70
5.2 Blir Frasers kriterier for anerkjennelse oppfylt?	76
5.3 Anbefalinger til tiltak i skolen.....	78
6 Referanser.....	80
Vedlegg 1	83
Vedlegg 2	85
Vedlegg 3	87

1 Utgangspunkt for forskningen

Likestilling, og hvordan den blir tildelt ut i fra hvilket kjønn man har, har lenge vært et aktuelt tema. I dagens norske samfunn har vi to juridisk anerkjente kjønnskategorier; kvinne og mann. Samfunnet vårt er preget av at vi har en todeling i kjønnskategoriene. Disse kategoriene har i all hovedsak en identifiserende funksjon. De to (juridiske) kjønnskategoriene påvirker både utviklingen av kjønnsidentitet, mellommenneskelige relasjoner og samfunnsmessige institusjoner. Klesbutikker og lekebutikker utnytter kjønnsstereotypier og appellerer til en snever oppfatning av kjønn når de viser reklamer med rosa plagg og dukker til jentene, og blå og grønne plagg, action-figurer og biler til guttene. Fra vi er barn er vi fortrolig med å bli inndelt i kjønnsbaserte grupper. Vi kan også se det på offentlige toaletter hvor det ofte er en todeling; toaletter for kvinner og toaletter for menn. Vi blir bokstavelig talt plassert i båser med kjønnnet vårt som utgangspunkt. Mange av oss er blitt så vant til denne inndelingen at vi ikke lenger legger merke til det, og vi ser i alle fall ikke hvordan dette kan påvirke noen av oss negativt. Stereotypien appellerer til oss. Ved å ta avstand fra «det andre kjønnnet» får vi bekreftet at vi har en åpenbar tilhørighet til vår egen gruppe. Hva med de som ikke føler en tilhørighet til verken kvinne- eller mannsgruppa? Eller de som føler at en feil har oppstått, og at de ikke tilhører den gruppen de har blitt plassert i, de som ved fødselen har blitt tildelt et biologisk kjønn de ikke føler går overens med deres psykologiske kjønn? De vil føle at de ikke tilhører den gruppen de ble plassert i fra fødselen av, men den andre gruppen, den gruppen som juridisk sett forteller deg at du har feil kjønnsorgan. Hvordan finner disse menneskene innpass i et samfunn som deler dets befolkning inn i to grupper basert på kjønn? Mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk vil kunne oppleve utfordringer i et slikt samfunn. Jeg ønsker å se nærmere på de todelte kjønnskategoriene og hvilke funksjoner de har i vårt samfunn. Kjønnsinndelingen har blitt en uskreven norm i samfunnet vårt. Jeg er nysgjerrig på hvordan samfunnets normer påvirker oss i det vi danner oss forestillinger om hverandre. Hvilke forestillinger andre har om oss vil kunne ha betydning for vår selvoppfattelse, selvfølelse og selvrealisering; alle viktige punkter som vil påvirke våre levevilkår. Kjønnskategoriene *kvinne* og *mann* er dominerende i vårt samfunn. Det vil kunne være vanskelig å finne innpass i samfunnet dersom en ikke identifiserer seg med en av de to aktuelle kjønnskategoriene. Nettopp av den grunn ønsket jeg at mastergradsoppgaven min skulle handle om dette viktige, og alltid dagsaktuelle, temaet; kjønn, likestilling og anerkjennelse. Forskningen min omhandler kjønnsidentitetstematikk og utfordringene man kan møte på i samfunnet. Informantene mine er

mennesker som har fått diagnosen F64.0 Transseksualisme. Diagnosen blir tildelt etter nøye oppfølging av helsepersonell på Rikshospitalet, til jenter som er født i en kropp med mannlig kjønnsorgan og fysikk, og gutter som er født i en kropp med kvinnelig kjønnsorgan og fysikk. Sammen utgjør de en gruppe som kan oppleve å bli utfordret av samfunnets normer, da de føler et sterkt ubehag med kjønnet de har blitt tildelt ved fødselen.

I Tv2 sin serie «Født i Feil Kropp» fikk vi møte flere unge mennesker med diagnosen F64.0 Transseksualisme. De fortalte om sin hverdag og sine utfordringer. De fleste av dem opplevde som regel å bli møtt med forståelse, men andre ganger opplevde de utfordringer i møtet med institusjoner i samfunnet. Det var min forforståelse at mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk, sammenlignet med majoriteten, ikke får lik mulighet for deltakelse i samfunnet, og at samfunnets todelte kjønnskategorisering har en begrensende funksjon for mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk. Dette ønsket jeg å forske videre på da kjønnsidentitet er noe som ikke begrenser et individs menneskelige egenskaper eller evne til å sameksistere med andre i samfunnet. Dette ble utgangspunktet for min videre forskning, og har påvirket hvordan datamaterialet har blitt innsamlet, bearbeidet og analysert (Nilsson 2007).

Videre er det viktig å understreke at jeg, foruten min egen forforståelse, hadde begrenset kjennskap til, og kunnskap om hvordan hverdagen til noen med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk oppleves. Jeg har, gjennom dybdeintervjuer, fått fordype meg i informantenes hverdag og hvordan det er å delta i samfunnet som en som har en spesifikk kjønnsidentitetstematikk.

1.1 Tematisk avgrensning, problemstilling

Min overordnede interesse var i tillegg til kjønnsidentitetstematikk knyttet til forestillinger om kjønn, likestilling og anerkjennelse. Jeg var opptatt av i hvilken grad de som opplevde utfordringer knyttet til sin kjønnsidentitet, ble anerkjent og behandlet rettferdig i vårt samfunn.

Problemstillingen i oppgaven er dermed:

1. Hvordan opplever mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk sin egen situasjon? Hva er deres tidlige erfaringer med utfordringer i barnehage og skole?

2. Anerkjennes de som fullverdige samfunnsborgere med like rettigheter og lik mulighet for deltakelse? Eller fungerer de institusjonelle normene som et hinder for gode levevilkår for mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk, i så fall; hvordan?

For å besvare det første spørsmålet har jeg spurt informantene om prosessen med å finne ut av egen kjønnsidentitet, hvordan foregikk den, hvordan opplevde de prosessen og hvordan reagerte omgivelsene på dette? Jeg ser nærmere på hvordan informantene opplever tilgangen til informasjon om kjønnsidentitetstematikk. For å svare på det andre spørsmålet var jeg opptatt av å undersøke de samfunnsmessige forholdene mennesker med kjønnsidentitetstematikk lever under. Møter de særskilte utfordringer? Har disse utfordringene eventuelt konsekvenser for deres rettigheter og muligheter for deltakelse?

For å besvare problemstillingene har jeg samlet inn datamaterialet gjennom fire omfattende kvalitative dybdeintervjuer med informanter som har førstehåndsinformasjon om diagnosen F64.0 Transseksualisme. Temaet i intervjuene har vært hvordan sosiale relasjoner og strukturelle forhold direkte har hatt innvirkning på informantenes levevilkår. Informantens fortellinger og uttalelser analyseres for å besvare problemstillingen.

Gjennom oppgaven ønsker jeg å utfordre samfunnets binære kjønnskategorier samt å bidra til økt kunnskap om mangfoldet av kjønnsidentiteter, og hvordan samfunnet kan legge til rette for like rettigheter og lik mulighet for deltakelse for alle. Oppgaven vil særlig vektlegge hva skolen kan bidra med.

1.2 Begrunnelse for valg av studien

Kevin Jennings (2015) har jobbet for likestilling for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LHBT) i over tretti år. Han har stiftet flere organisasjoner i Amerika som fremmer likestillingsarbeid for LHBT-mennesker, og har blant annet ledet president Barrack Obamas antimobbing-initiativ. Jennings skriver at mye har endret seg til det bedre siden 1980 og 1990, da gjennom blant annet større bevisstgjøring rundt LHBT. Dette takket være mennesker i media som Ellen DeGeneres og tv-serier som *Modern Family*, *Orange is the New Black*, og flere hjelpeorganer for LHBT-mennesker i form av organisasjoner. Fortsatt er det mye som gjenstår før det blir likestilling på dette punktet, skriver Jennings (2015).

This isn't my opinion, and it's not an isolated occurrence. The center for Disease Control and Prevention (Kann et al., 2011) found that LGB students were four time more likely to attempt suicide than their non-LGB peers (25.8 % versus 6.4 % respectively). Despite all the signs of progress I cited earlier, this disproportionate and tragically higher rate of suicidality remains a basic fact of young LGBT life.

(Jennings, 2015:344)

I artikkelen "*Leelah Alcorn and the Continued Struggle for Equity for LGBT Students*" i "*The Education Forum*" forteller Jennings Leelah Alcorns historie. Leelah var en 17 år gammel jente født i en guttekropp som tok sitt eget liv 28. desember 2014. Leelah skrev et selvmordsbrev hvor hun fortalte at hun ikke lenger klarte å leve i en verden hvor transseksuelle ikke ble anerkjent som mennesker med reelle følelser og grunnleggende menneskerettigheter (Jennings 2015). Under ser vi et utdrag fra Leelahs selvmordsbrev.

Gender needs to be taught about in schools, the earlier the better. My death needs to mean something. My death needs to be counted in the number of transgender people who commit suicide this year. I want someone to look at the number and say "that's fucked up" and fix it. Fix society. Please.

Goodbye, (Leelah) ~~Josh~~ Alcorn (2014)

(Jennings, 2015:343)

Videre viser Jennings (2015) til et annet utdrag fra Leelah Alcorns selvmordsbrev hvor hun forteller at hennes kjønnsidentitetstematikk ikke ble særlig godt mottatt hos moren.

I immediately told my mom, and she reacted extremely negatively, telling me that it was a phase, that I would never truly be a girl. ... If you are reading this, parents, please don't tell this to your kids. ... That won't do anything but make them hate them self. That's exactly what it did to me.

Goodbye, (Leelah) ~~Josh~~ Alcorn (2014)

(Jennings, 2015:345).

1.3 Begrepsavklaring

Før videre lesing vil det være hensiktsmessig å redegjøre for noen begreper innenfor dette feltet. Begrepet *transperson* fungerer som et paraplybegrep da *trans* er latinsk og betyr bevegelse, det er derfor ikke gitt at mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk identifiserer seg som transperson. Kristen Schilt og Laurel Westbrook (2009) skriver at *cisgender* er latinsk og betyr «på samme side som» og refererer derfor til samsvar mellom kjønn tillagt ved fødselen og kjønnsidentitet. Dette betyr at mennesker som er født i en kropp med kvinnelige kjønnsorganer og fysikk og føler at det biologiske kjønnnet går overens med det psykologise er *cisgender*. De engelske begrepene skiller seg fra de norske begrepene ved at de får ulike betydninger da det engelske språket har to ord for kjønn, mens det norske språket bare har ett. Det engelske begrepet *sex* begripeliggjør det somatiske (biologiske) kjønnnet til en person, mens begrepet *gender* viser til sosialt kjønn eller noens kjønnsidentitet. Det norske språket bare har et ord for kjønn, og det ordet er noe ensidig i dets betydning. Det vil derfor være misvisende å kalle noen som mangler overensstemmelse mellom somatisk og psykologisk kjønn for transseksuell. Å ha en spesifikk kjønnsidentitetstematikk omhandler ikke noens seksualitet, men deres kjønnsidentitet. Mange med spesifikke kjønnsidentitetstematikker tar avstand fra begrepet transseksuell da de føler at det ikke beskriver deres situasjon, men plasserer dem i en kategori de ikke har noen tilhørighet til. De som har bistått som informanter for prosjektet identifiserer seg som det kjønnnet de selv erfarer at de er, de er verken transseksuelle eller transpersoner. Derfor bruker jeg ikke begrepet *transperson* når jeg omtaler informantene. Tre av informantene føler seg komfortable med begrepet *født i feil kropp*, mens en informant anså seg selv som *transmann* da han gjennomgikk prosessen for å bli fysisk mann, men anser seg selv som en

mann nå når han er ferdig med prosessen og foretrekker å unngå begrepet *født i feil kropp*. *Hen* er et kjønnsnøytralt pronomen som i 2014 ble tatt inn i det svenske språk for å unngå kjønnskategorisering.

Hen er kjønns mangfoldig og viser derfor ikke til noe spesifikt kjønn. Det var nylig et forslag fra det norske partiet Venstre å innføre begrepet i det norske språket. Forslaget fikk ikke gjennomslag. Generalisering er noe jeg ønsker å unngå og klargjør derfor at de begrepene jeg har valgt å bruke er valgt med samtykke fra informantene, og gjelder ikke nødvendigvis andre enn informantene som har deltatt i dette forskningsprosjektet.

I denne oppgaven vil begrepet *kjønnsidentitetstematikk* bli anvendt da begrepet viser til kjønnsidentitet og ikke til seksualitet eller legning.

1.4 Oppgavens struktur

Oppgaven er delt inn i fem kapitler; innledning, teori, metodologi og metode, analyse og diskusjon. Innledningen redegjør for oppgavens tema, begrunnelse for valg av studien, og terminologi. Teoridelen gir oss en oversikt over hvilke teoretiske perspektiver som anvendes for å forstå og analysere informantenes fortellinger. Det følger også en introduksjon av forskning rundt LHBT. I metodologi og metodekapittelet begrunnes valgene av forskningsmetode. Jeg redegjør så for forskningsetikk. Deretter redegjør jeg for hvordan intervjuene ble utført. Det er også en oversikt over hvordan informantene ble rekruttert, om og hvordan informantene har kjennskap til hverandre. Så argumenteres det for oppgavens pålitelighet, gyldighet og generaliserbarhet. Til slutt redegjøres det for hvilken analysemetode jeg har anvendt.

I analysekapittelet redegjøres det for informantenes holdninger til de ulike begrepene innenfor denne tematikken, og vi ser nærmere på informantenes forklaringer av hva det innebærer å ha diagnosen F64.0 Transseksualisme. Vi ser nærmere på deres tidlige erfaringer med utfordringer i barnehage og skole, det å være åpen om egen kjønnsidentitetstematikk, hvordan de opplever tilgangen til informasjon om kjønnsidentitetstematikk, og til slutt om og

hvordan institusjonelle ordninger har vært et hinder for gode levevilkår. Avslutningsvis kommer diskusjonskapittelet. Det vil her komme anbefalinger til tiltak.

2 Teori

I følge George Herbert Mead (1939) er det gjennom sosial samhandling at vi utvikler selvet. Mead ser på interaksjon som en sentral samfunnsdannende enhet.

«Dette betyr at vi vektlegger de sosiale situasjonene, ofte på detaljnivå, og hvordan disse situasjonene oppstår og danner utgangspunkt for videre interaksjon, sosialisering og utvikling av normer, kulturer og samfunn.»

(Tjora, 2012:20).

Symbolisk interaksjonisme går ut på at individene gjennom sosialt samspill utvikler en forståelse av virkeligheten og bevisstheten dannes gjennom interaksjon sammen med andre mennesker. Slik fremstår selvet som et sosialt produkt som blir påvirket av den sosiale interaksjonen.

2.1 Kjønn og kjønnsidentitet

Harold Garfinkel var en av de første samfunnsforskerne som skrev om kjønnsidentitetstematikk. I boka «*Studies in Ethnomethodology*» skriver Garfinkel (1967) om hvordan vi *gjør kjønn* («doing of gender») for å forsøke å passe inn i samfunnet. Noen må i større grad enn andre arbeide for å passere som mann eller kvinne. «Doing of gender», skriver Garfinkel, betyr å forsøke å *passere* som mann eller kvinne ved å handle i tråd med det en oppfatter som stereotypisk for de ulike kjønnskategoriene. Garfinkel skriver om *Agnes* og at hun tilsynelatende ble født i en guttekropp da hun hadde mannlige kjønnsorgan. Da Agnes nådde puberteten begynte kroppen hennes å utvikle bryster. Agnes hadde alltid oppfattet seg selv som kvinne. Garfinkel (1967) skriver om hvor viktig det var for Agnes at hun ble sett på

og behandlet som en *normal naturlig kvinne*, og ikke en som ble født og oppdratt som gutt, og som etter hvert valgte å te seg og kle seg som en kvinne. West og Zimmerman (1987) tolker Agnes som at hun var forpliktet til å analysere og finne ut av hvordan hun skulle te seg ute i offentlige sammenhenger. Samfunnet var preget av at feminitet var noe kvinner var født med, og overensstemmelse mellom somatisk og psykologisk kjønn var tatt for gitt. West og Zimmerman har i likhet med Garfinkel et samhandlingsperspektiv på kjønn. De skriver i sin artikkel «*Doing Gender*» om kjønn som en rutinemessig, metodologisk og gjentakende gjennomføring.

«Doing gender involves a complex of socially guided perceptual, interactional, and micropolitical activities that cast particular pursuits as expressions of masculine and feminine natures. »

(West og Zimmerman, 1987:126).

Dersom vi ser på kjønn som noe som gjøres eller gjennomføres, noe som er oppnådd gjennom sosial samhandling, endrer vi vårt fokus fra interne og individuelle forhold til institusjonelle arenaer basert på samhandling (West og Zimmerman 1987).

«Femininity and masculinity are regarded as «prototypes of essential expression—something that can be conveyed fleetingly in any social situation and yet something that strikes at the most basic characterization of the individual. »

(Goffman, 1976:75).

Janneke van der Ros (2013a) skriver i rapporten, *Alskens Folk*, at mennesker som erfarer en spesifikk kjønnsidentitetstematikk opplever ubehag på grunn av en uoverensstemmelse mellom biologisk kjønn og selverfart (psykologisk) kjønnsidentitet. Mange bryter dessuten med den heteronormative tokjønnsmodellen. Van der Ros (2013a) hevder at vi må revurdere den normative tokjønnsmodellen, og de samfunnsmessige konstruerte normer og holdningene. Samfunnets organisering skjer med utgangspunkt i blant annet tokjønnsmodellen. Faller man ikke innenfor disse to kategoriene; mann og kvinne, havner man innenfor en annen; det «unormale».

...at kjønn like gjerne kan forstås som et kontinuum, hvor kvinne og mann utgjør ytterpunktene, og hvor det finns mange plasser på skalaen der personer med en søkende

holdning til kjønn kan føle seg mer hjemme. I tillegg til en romslig oppfatning av kjønnsorienteringer, eksisterer det også et mangfold av seksuelle orienteringer: hvilke(t) kjønn en person til enhver tid er tiltrukket av og ønsker å være intim med. I en slik forståelse er både kjønn og seksuell orientering flytende og åpne posisjoner; forståelsen angir at det finns mer enn to valg, og at valgene kan endres i løpet av livet.

(van der Ros, 2013a:22)

Constantina Papoulias (2006) gir oss en redegjørelse av betydningen til begrepet *transgender*. Begrepet navngir ikke-normativ materialisering av kjønn i individuelle kropper gjennom praksisen «kjønnskrysning» (gender bending), når det kommer til klesvalg og presentasjon og/eller i kroppsmodifisering. Begrepet kan spores tilbake til Virginia Prince (1976) som hadde som mål å differensiere mellom *cross-dressing/transvestitter* og transseksualisme. Papoulias forklarer også at *transgender* er et paraplybegrep som oppsto på grunnlag av den hegemoniske bruken av begrepet *transseksualisme* i forbindelse med både medisinsk og sosial vitenskap (Papoulias 2006). I artikkelen «*Transgender*» referer hun til feministsosiologene Kessler og McKenna (1978) som mener at diagnosen transseksualisme støtter opp om den sosiale konstruksjonen av kjønn. Dette skal vi kunne se i for eksempel det faktum at man gjennomgår kjønnsbekreftende operasjoner og hormonbehandling for å passe inn i en sosialt definert kjønnskategori.

2.2 Rettferdighet og anerkjennelse

Nancy Fraser (2000) hevder at et samfunn er rettferdig kun når dets strukturer og institusjoner gjør det mulig for alle å delta på like vilkår. For å oppnå dette må vi, gjennom en kritisk teori om rettferdighet, finne ut av hvilke sosiale kamper som er nødvendig for å eliminere systematiske og strukturelle forhindringer i samfunnet (Eistrup 2008). Fraser (2000) redegjør, i sin artikkel «*Rethinking Recognition*», for en alternativ modell som unngår å forsterke gruppeidentiteter, men som i stedet fokuserer på individene. Hensikten med dette er å avskaffe anerkjennelse utelukkende av grupper, og fremme anerkjennelse av enkeltindivider og på den måten tilintetgjøre behovet for å tilhøre en gruppe for å oppnå anerkjennelse. Med andre ord bør anerkjennelse av gruppespesifisert identitet avvikles, og det å få status som en fullstendig likestilt partner i sosial interaksjon må prioriteres. Utgangspunktet er anerkjennelse

av forskjell. Dette, skriver hun, bidrar til flere fordeler. Blant annet økonomisk likhet, avvikling av heteronormen og lik mulighet for deltakelse. For å oppnå dette må overfladisk likestilling avvikles, og fokuset må være på de institusjonaliserte normene i samfunnet som bidrar til å minske eller å øke noen menneskers status. Dette fører til ulikhet og urettferdighet (Fraser 2000). Videre skriver Fraser om den vanlige tilnærmingen til anerkjennelsespolitikken, noe hun velger å kalle 'the identity model', og stadfester at denne springer ut i fra den Hegelianske ideen om at identitet er konstruert dialogisk gjennom en prosess av gjensidig anerkjennelse. Idealet her er at alle ser på hverandre som likestilte, men anerkjenner og respekterer hverandres ulikheter. På denne måten blir man et individuelt subjekt bare gjennom anerkjennelse fra et annet subjekt. Man blir avhengig av andres anerkjennelse for å utvikle et selv.

«As a result of repeated encounters with the stigmatizing gaze of a culturally dominant other, the members of disesteemed groups internalize negative self-images and are prevented from developing a healthy cultural identity of their own. »
(Fraser, 2000:2).

Fraser anerkjenner verdien med en modell som innehar innsikt i den psykologiske effekten av rasisme og sexisme. Problemet oppstår når anerkjennelsespolitikken reduseres til identitetspolitikk. Fraser foreslår en alternativ tilnærming til anerkjennelse; å behandle anerkjennelse som et spørsmål om sosial posisjon. Dermed blir det ikke lenger grupper som trenger anerkjennelse, men heller statusen til individuelle gruppemedlemmer som fullverdige partnere i den sosiale interaksjonen. Dette forklarer Fraser slik:

...misrecognition is neither a psychic deformation nor a free-standing cultural harm but an institutionalized relation of social subordination. To be misrecognized, accordingly, is not simply to be thought ill of, looked down upon or devalued in others' attitudes, beliefs or representations. It is rather to be denied the status of a full partner in social interaction, as a consequence of institutionalized patterns of cultural value that constitutes one as comparatively unworthy of respect or esteem.
(Fraser, 2000:4).

Fraser's tilnærming til anerkjennelse tar utgangspunkt i at vi må ta avstand fra en kulturalistisk tolkning av den Hegelianske modellen som baserer seg på å oppnå et positivt selvbylde, og heller tilnærme oss en Weberiansk modell hvor målet er inkludering i et institusjonalisert

samfunn. Fraser mener altså at vi har et feilaktig plassert fokus når det kommer til anerkjennelse. Når det gjelder mennesker med kjønnsidentitetstematikk må vi for eksempel ikke utelukkende fokusere på viktigheten av at de oppnår et positivt selvbilde, for derigjennom å oppnå anerkjennelse. Vi må også fokusere på de institusjonelle ordningene som er til hinder for dette.

«Properly conceived, struggles for recognition can aid the redistribution of power and wealth and can promote interaction and cooperation across gulfs of difference. »

(Fraser, 2000:2).

Hun skriver videre:

Conceptualizing struggles for recognition so that they can be integrated with struggles for redistribution, rather than displacing and undermining them. It also means developing an account of recognition that can accommodate the full complexity of social identities, instead of one that promotes reification and separatism.

(Fraser, 2000:2).

3 Metodologi og metode

3.1 Hvorfor kvalitativ metode anvendes i denne oppgaven

Denne oppgaven har et kvalitativt forskningsopplegg. For å belyse mine forskningsspørsmål har jeg gjennomført fire dybdeintervjuer. I kvalitativ forskningsmetode blir forståelse vektlagt framfor forklaring, og det kan være en *nærhet* til de man intervjuer fordi intervjuene er åpnere eller mer ustrukturerte og samtalepregede, de varer kanskje lenger og de gjennomføres ofte ansikt til ansikt. Dette kan legge til rette for en mer direkte interaksjon mellom forsker og informant.

«I tillegg snakker vi om at de kvalitative studiene gjerne forholder seg til et fortolkende paradigme, ofte med fokus på informantenes opplevelse og meningsdanning, og hva slags konsekvenser meninger har.»

(Tjora, 2012:18).

Jeg valgte å bruke kvalitativ forskningsmetode da kjønn og kjønnsidentitetstematikk er et anliggende som ofte kan være svært personlig. Jeg ønsker å formidle verdien og kompleksiteten av det som føles sårt og personlig, og vurderte derfor at en kvantitativ undersøkelse ikke ville gi meg det resultatet jeg ønsket. Kjønnsidentitetstematikk er noe vi ikke nødvendigvis har så mye kunnskap om, men noe som blir mer og mer relevant. Da temaet i oppgaven er kjønnsidentitetstematikk er det dessuten svært begrenset hvor mange informanter jeg har klart å rekruttere. En må ha mye informasjon om et fenomen for å kunne utføre en fruktbar kvantitativ undersøkelse. I dette tilfellet ville det blitt vanskelig å samle nok informasjon. Det ville vært vanskelig å få stilt de rette spørsmålene og dermed få informative svar fra informantene dersom jeg hadde valgt en kvantitativ tilnæringsmåte. Ved en kvalitativ forskningsmetode har jeg hatt muligheten til å formulere forskningsspørsmålene mine åpnere, og fått utdypende svar fra informantene der de har kunnet uttrykke seg med egne ord. Ved å utføre et intervju i form av en hverdagslig samtale (dybdeintervju) kan man klare å samle informasjon man ellers ikke ville fått ved en kvantitativ undersøkelse da det i et dybdeintervju skapes et bånd basert på menneskelige relasjoner, respekt og anerkjennelse mellom forskeren og informantene. Steinar Kvale skriver at et kvalitativt intervju er en profesjonell samtale som har som formål:

«... at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på at fortolke betydningen af de beskrevne fænomener»

(Kvale, 1997:19)

Kvantitativ metode kan være svært fruktbar dersom man har tilgang til et stort utvalg, noe som har vist seg svært utfordrende i denne forskningen. Kritikkk til kvantitativ metode er mangelen på helhetsperspektiv. I tillegg til å se på målte variabler vil det være fruktbart å se på konteksten individene befinner seg i. Dette, skriver van der Ros (2013a), er for å kunne si noe om rammene den enkelte kan bruke sine ressurser innenfor. Derfor kan det være ønskelig å benytte seg av begge metodene; både kvantitativ og kvalitativ. Begge metodene har sine fordeler. Ulempen med å kombinere begge metodene vil, som nevnt tidligere, være at man trenger et relativt stort utvalg. Thaagard (2003) skriver at kvalitativ metode egner seg godt til studier av fenomener og opplevelser og prosesser der det foreligger lite forskning fra før. Da det i denne oppgaven var ønskelig å forstå de sammenhengene individene befinner seg i var det hensiktsmessig å utføre dybdeintervjuer med informanter for å forstå fenomenet. Dette ville derfor vært upraktisk med et stort utvalg. Derfor falt valget av kvalitativ forskningsmetode på intervju, noe Grønningsæter og Nuland (2009) skriver egner seg godt til en eksplorerende tilnærming. Olsen (2002) skriver at både kvalitativ og kvantitativ tilnæringsmetode for seg mening. Forskjellen her er at i en kvalitativ tilnærming, for eksempel surveyforskning, skapes mening på forhånd ved konstruksjonen av spørreskjema. I Kvalitativ intervjuforskning skapes meningen i etterkant (i alle fall delvis) (Olsen 2002).

Melberg (2000) fremmer en kvalitativ tilnærming til levekår hvor relasjoner og opplevd livskvalitet vektlegges. Van der Ros (2013a) skriver at dette innebærer et økt fokus på individuelle ressurser, hvordan individer opplever egne muligheter og de livsforutsetningene de har. Jeg ønsker å fremheve levevilkår, livskvalitet, livsforutsetninger, og hvordan informantene opplever møtet med andre mennesker og institusjoner.

3.2 Forskningsetikk

Forskningen er utarbeidet i tråd med Den Nasjonale Forskningsetiske Komité for Samfunnsvitenskap og Humanioras (NESH) retningslinjer. I forkant av forskningen ble studien meldt til Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Intervjuene ble ikke utført før etter NSD hadde godkjent søknaden i oktober 2015. I tråd med NSD's retningslinjer formulerte jeg et informasjonsskriv som jeg delte ut til informantene på forhånd av intervjuene. Informasjonsskrivet inneholdt informasjon om forskningens formål, frivillig deltakelse for informantene, informantenes rettigheter og anonymisering. Før intervjuet startet forsikret jeg meg om at informantene hadde lest og forstått innholdet i informasjonsskrivet. På denne måten var samtykket informert, uttrykkelig, frivillig og dokumenterbart.

Jeg har hele tiden vært bevisst på konfidensialitet. Dette vil si at all informasjon som kan føre til identifisering av informantene er uskadeliggjort. Opptakene og transkriberingen av intervjuene har fått filnavn som ikke kan føre til identifisering av informantene, og de har blitt oppbevart på en privat PC med innloggingspassord. Personlige opplysninger og opptak blir slettet etter endt forskningsprosjekt. Ingen av informantene uttrykte et behov for å bli anonymisert, men da ingen av de heller ikke hadde et spesifikt ønske om at eget navn skulle bli brukt valgte jeg å anonymisere alle informantene. Jeg tenkte som så at informantene følte seg komfortabel med en offentliggjøring av navn nå, men det er ikke sikkert de føler det på samme måte senere. Å anonymisere informantene vurderte jeg som både enklest og tryggest i prosessen med å offentliggjøre et forskningsarbeid som omhandler et tema som for mange kan være svært sårbart. Informantene tilhører en sårbar og marginalisert gruppe, og hver enkelt kan derfor lettere bli gjenkjent. Nettopp fordi informantene er en del av en sårbar gruppe, må jeg tenke på konsekvensene det kan ha, ikke bare for informantene, men for gruppen i sin helhet. Navn, bosted og etnisitet er derfor endret eller skjult.

Før jeg startet intervjuene, gjorde jeg det klart for hver informant at det ikke var noen faste rammer rundt intervjuet, og at de dermed kunne velge selv hva de ville svare på og hvor mye de ville fortelle. Før jeg avsluttet intervjuene spurte jeg også om det var noe de ønsket å legge til eller noe de følte jeg hadde utelatt. Jeg håpet å gi dem en følelse av de i aller høyeste grad var delaktige i denne forskningsprosessen og selv kunne velge hva som skulle bli publisert.

Det er sensitiv informasjon de gir meg, og jeg må vise at jeg er i stand til å behandle den informasjon riktig.

Da informantene har spesifikke kjønnsidentitetstematikker er det flere etiske problemstillinger jeg som forsker har måttet tatt stilling til. Jeg har intervjuet informantene på bakgrunn av deres kjønnsidentitet, hvorav oppvekst, tidligere opplevelser og erfaringer med andre mennesker og samfunnsbaserte institusjoner har blitt vektlagt. Informasjonen vil derfor kunne gjøre informantene sårbare. Det er viktig at forskeren er bevisst på dette og opptrer som en profesjonell og ansvarsfull samarbeidspartner. Det er forskers ansvar at informantene føler seg trygge på situasjonen, og ikke føler seg blottlagt eller latterliggjort. Informantene må få beskjed om at de når som helst kan trekke seg fra studiet, og kreve at det de har bidratt med ikke skal publiseres. En etisk sans bør forskeren implisitt inneha, og aspekter som tillit, konfidensialitet, respekt, og gjensidighet vil prege forholdet mellom forsker og informant (Tjora 2012).

3.3 Utførelsen av intervjuene

Et mål i forskningen har vært å skape en relasjon til informantene og slik formidle at jeg forsker *med* og ikke *på* dem. Dette har jeg forsøkt å formidle gjennom intervjuene hvor jeg innledningsvis forteller litt om prosjektet mitt og hvorfor jeg ønsker å jobbe med denne tematikken. Jeg har fortalt litt om meg selv for å menneskeligjøre rollen min som forsker og intervjuer. På denne måten har tonen for samtalen raskt etablert seg som avslappet og uformell og informanten får bekreftet at jeg er her av interesse for å høre hans historie. Innledningsvis snakket vi om hverdagslige ting. Dette bidro til at vi ble trygge på hverandre og fikk tid til å forberede oss på å starte intervjuet. På forhånd hadde jeg forberedt forskningsspørsmål jeg ønsket å stille informantene. Jeg bestemte meg for å la informanten snakke uten at jeg avbrøt for mye med spørsmål. På denne måten fikk informantene fram det som var viktig for dem. Jeg sørget for at vi holdt oss inne på tema ved å stille oppfølgingsspørsmål. Ettersom informanten fikk pratet seg ferdig om et tema, ledet jeg han (alle var menn) inn på et nytt tema som var relevant for min studie. På denne måten fikk samtalen en fin flyt. Jeg innså ganske tidlig at jeg måtte være fleksibel for at retningen på prosjektet kunne endres underveis, avhengig av hva

informantene bidro med (Thaagard 2003). Datainnsamlingen har i all hovedsak bestått av individuelle dybdeintervjuer.

Målet med intervjuene har vært å oppfordre informantene til å snakke mest mulig, og fritt kunne fortelle om egne opplevelser, tanker og erfaringer i tråd med oppgavens tematikk. Aksel Tjora (2012) definerer dybdeintervjuer som intervju som har som mål å skape en relativt fri samtale som kretser rundt noen spesifikke temaer som forskeren på forhånd har bestemt. Målet er at intervjuet er avslappet og har en romslig tidsramme slik at informantene får tid til å reflektere over egne erfaringer og meninger knyttet til det aktuelle temaet.

Det første intervjuet fant sted i november 2015. I likhet med de tre andre, ønsket informant 1 å bli intervjuet over en kopp kaffe på en café og sporte om jeg kunne velge sted. Jeg ønsket at intervjuet skulle holdes et sted hvor det ikke var for mye støy og aktivitet, og valgte derfor en café med lite mennesker. Jeg møtte opp én time før avtalt tid for å finne sitteplasser lengst mulig unna andre mennesker og støy fra musikk, og for å klargjøre lydopptaker og lese gjennom intervju spørsmålene. Jeg ønsket å skape en rolig og trygg atmosfære for informanten slik at intervjuet kunne gjennomføres på en uformell måte. Før intervjuet startet bestilte informanten seg mat og drikke og vi småpratet om hverdagslige ting. Informanten opplyste om at det var greit at vi startet intervjuet mens han spiste maten sin. Jeg startet intervjuet med noen innledningsspørsmål for å få samtalen om temaet i gang. Det viste seg raskt at mange av forskningsspørsmålene jeg hadde forberedt var overflødige da samtalen hadde en fin flyt og informanten pratet ganske fritt. Da det ble tydelig for meg at informanten hadde mye å fortelle valgte jeg å ikke spørsmålene mine før informanten var ferdig å fortelle. Det var sjeldent behov for å stille spørsmål. Det ble heller flere oppfølgingsspørsmål for å få informanten til å redegjøre dypere for utsagnene sine. Intervjuet ble tatt opp på lydopptak, det ble ikke notert underveis. Jeg ønsket å få intervjuet på en lydfil slik at jeg kunne høre intervjuet et ubegrenset antall ganger, og transkribere det. De øvrige intervjuene foregikk stort sett på samme måte. Jeg opplevde at to av intervjuene hadde en spesiell fin flyt da disse informantene var svært ivrige etter å fortelle og fortalte lange og utdypende fortellinger. Det ble veldig enkelt for meg å stille oppfølgingsspørsmål og jeg opplevde flere ganger at disse to informantene fortalte om ting før jeg hadde kommet til spørsmålene som hadde med det temaet å gjøre. De to andre intervjuene ble ikke like lange som disse to, da informantene ikke var like muntlige. Her opplevde jeg at jeg måtte jobbe litt mer for å få informantene til å fortelle. Det holdt ikke med oppfølgingsspørsmål da svarene som regel var ganske korte. Jeg følte at jeg ikke var godt

nok forberedt på dette og at spørsmålene mine ikke var like godt egnet for de ulike informantene. Det endte meg at det var flere fortellinger fra disse informantene jeg i ettertid ser at jeg skulle stilt bedre oppfølgingsspørsmål til, men jeg klarte ikke å formulere spørsmål som var gode nok til at jeg fikk et innblikk i dybden av hva de fortalte. Dette prøvde jeg å tilpasse underveis under hvert intervju, men opplevde at det ble litt begrenset hva jeg kunne utrette på sparket i hvert intervju.

Jeg var nervøs før hvert intervju, spesielt før det første intervjuet da jeg var uerfaren og ikke visste hva jeg gikk til. Etter det første intervjuet innså jeg at informantene var like, om ikke mer, nervøs enn det jeg var, så jeg måtte klare å holde en rolig fasade i et forsøk på å skape en rolig og trygg atmosfære. Jeg tenkte også at det ville være greit å vise at jeg også var nervøs for å ufarliggjøre min rolle for informantene. Når jeg startet hvert intervju var jeg veldig takknemlig for at jeg hadde skrevet ned noen innledningsspørsmål slik at starten på intervjuet ikke ble for brått, og slik at man fikk snakke seg inn i temaet sammen. Når vi kom til hovedspørsmålene oppstod en ganske fin flyt hvor informantene fortalte fritt og fikk styre litt selv hvilke fortellinger de ville inn på.

I ettertid, blant annet under transkriberingen av intervjuene, har jeg også sett at jeg har brukt litt abstrakte og akademiske begreper og dermed har stilt spørsmål som var mer kompliserte enn nødvendig. Flere av informantene ble forvirret da jeg brukte ord som for eksempel «binært» og «dikotomisk» for å vise til todelingen av kjønnskategoriene i samfunnet. Dette tror jeg sendte feile signaler da jeg ikke hadde behov for at informantene skulle bruke akademiske begreper i deres fortellinger. Da jeg hadde vanskelige formuleringer på spørsmålene mine risikerte jeg å underminere intelligensen til informantene. Dette er en nybegynnerfeil jeg ønsker å aldri gjøre igjen. Det var absolutt ikke nødvendig at spørsmålene måtte formuleres på den måten. Jeg forvirret bare informantene og tok fokuset bort fra det intervjuet skulle handle om.

Jeg kom godt overens med alle informantene og vi hadde en fin flyt når vi pratet sammen. Alle informantene var veldig trivelige og jeg kosa meg på alle intervjuene. Det oppstod en god kjemi på hvert intervju, og intervjuformen var svært lite formell. Til tider ble det kanskje litt for uformelt. Dette førte til at jeg opplevde at min rolle som forsker ble svekket og jeg måtte forhandle om rollen min. Dette opplevde jeg som spesielt vanskelig i de to intervjuene hvor informantene var veldig aktive og verbale. I begynnelsen opplevde jeg dette

som svært utfordrende; hvordan komme tilbake til forskerrollen uten å avvise informanten? Men etter det første intervjuet knakk jeg til dels koden og kom meg tilbake til forskerrollen ved å svare kort og bekreftende og deretter stille oppfølgingsspørsmål som ikke nødvendigvis hadde direkte sammenheng med det informanten nettopp hadde fortalt. Dette erfarte jeg gikk fint under intervjuet, men etter å ha lest transkriberingen har jeg sett at jeg noen ganger ble for kontant, og stilte feil spørsmål når jeg heller burde stille oppfølgingsspørsmål for å få informanten til å gå i dybden på det han nettopp fortalte. Noen ganger var det ikke behov for svar i det hele tatt, bare et anerkjennende nikk eller smil. Dette hjalp meg med å beholde forskerrollen, men også den gode tonen vi hadde sammen.

Det er viktig at forsker viser respekt og interesse i det informanten forteller. Dette vil kunne bidra til å skape en naturlig og uformell samtale hvor informanten føler seg hørt og anerkjent. Dette vil også kunne være veldig viktig for kvaliteten av intervjuet. Dersom forskeren ikke viser interesse overfor informanten og det han eller hun forteller, er det ikke gitt at informanten føler seg trygg på eller motivert til å dele personlige erfaringer og tanker.

3.4 Rekruttering av informanter

Det skulle vise seg å være vanskeligere enn forventet å rekruttere informanter. Jeg hadde ikke tatt i betraktning hvor mye tid som kom til å gå bort på å spørre venner og bekjente om de kunne videresende forespørselen min til sine venner og/eller bekjente, vente på svar, opprette kontakt når samtykket var gitt, finne tid og sted for intervjuene som passet for informantene, og utsette og finne ny dato til intervju når informantene ikke møtte opp. Jeg følte dermed at jeg kom for sent i gang med intervjuene. Det tok også mye lengre tid enn først antatt å transkribere intervjuene. Informantene ble kontaktet gjennom felles bekjentskap og fikk tilsendt min kontaktinformasjon og et informasjonsskriv med informasjon om hva prosjektet gikk ut på, og hvilke rettigheter de hadde som informanter. Etter at informantene hadde takket ja, ønsket de alle sammen at jeg skulle kontakte de og avtalte tid og sted for intervjuene. Jeg fikk kontakt med kun to informanter gjennom felles bekjentskap, de andre to kom jeg i kontakt med takket være de første informantene (den såkalte snøballmetoden). Når jeg spurte bekjente og informantene om de visste av flere som kanskje ville la seg intervju, sa jeg at det ikke var nødvendig å gi meg navnene deres med en gang, men at de heller skulle gi dem mitt navn slik

at resten nå var opp til dem. På denne måten håpet jeg å unngå at de skulle føle seg presset eller uthengt dersom jeg visste navnet deres.

3.5 Informantene

Det viste seg vanskelig eller umulig å komme i kontakt med jenter som er født med det mannlige kromosomet, og dermed med mannlige kjønnsorgan og fysikk. Dermed er alle informantene mine gutter født med det kvinnelige kromosomet og med kvinnelige kjønnsorgan og fysikk. Jeg kjenner ikke årsaken til at det var vanskelig å komme i kontakt med jenter, jeg kan bare spekulere. Et par av informantene mine antydte at årsaken kunne ha noe med den emosjonelle tilstanden de befant seg i. De jentene de siktet til visste de slet med ekstremt lav selvtillit og depresjon. To av informantene hadde kjennskap til hverandre fra før da en hadde fått hjelp og veiledning fra den andre. De to andre informantene hadde også god kjennskap til hverandre da en leste om den andre i en avis og på den måten forstod sin egen tematikk. Den eldste av informantene er i slutten av tjuårene, den yngste er i slutten av tenårene, de to andre er i starten av tjuårene.

3.6 Pålitelighet, gyldighet og generaliserbarhet

I følge Gadamer's universalhermeneutikk er all forståelse forankret i fordommer, noe som ikke trenger å være noe negativt, men heller noe strukturelt. En før-forståelse som gjør forståelse mulig (Sørensen m. fl. 2008). Tanggaard, Thuesen og Vitus (2014) viser til Adler og Adler (1987) sin formulering om empatisk tilgang, som er forskerens evne til å vise empatisk innlevelse i informantenes verdener, kultur og perspektiver (Tanggaard m. fl. 2014). Intervjuet er ikke en samtale hvor begge parter er likestilte da forskeren kontrollerer intervjuet med å introdusere tema og bestemmer hvilke svar som skal utdypes og anvendes (Olsen 2002). Det har vært hensiktsmessig å være oppmerksom på egne forutinntattheter i mitt møte med informantene. Som forsker utfordres en i forhold til egne fordommer og forforståelse. Forskningen skal ikke baseres på forskers forutinntattheter og meninger, men på empiri. Det er gjennom en slik prosess en kan oppnå en dypere forståelse for et fenomen (Nilsson 2007). Tjora

(2012) skriver at forskerens engasjement kan påvirke påliteligheten. Da kvalitativ forskning er fortolkende er fullstendig nøytralitet umulig å oppnå. Forskerens engasjement vil derfor også kunne ses på som en ressurs (Tjora 2012). Mitt engasjement i forskningen er som sådan at jeg heller mot å være LHBT-aktivist og er for likestilling uavhengig av kjønnsidentitet, seksualitet og legning. Under forskningsprosessen, og spesielt under intervjuene, har jeg måttet være oppmerksom på min egen posisjon. Da det er forskeren som komponerer spørsmålene vil forskeren alltid være med på å påvirke hvilken empiri det er som kommer fram. Derfor vil min posisjon ha påvirket intervjuene og tolkningen av empirien (Vullum 2006). Min egen posisjon kan ha påvirket forskningsarbeidet ved at jeg før intervjuene hadde en forutinntatthet av hvilke svar jeg ville få fra informantene. Når det gjelder forskningsspørsmålene som omhandlet hvorvidt at informantene opplevde om de ble anerkjent eller ikke hadde jeg forventninger til hva informantene skulle svare. Etter hvert som jeg intervjuet informantene og spurte om de følte at de ble godkjent for den de er, innså jeg at jeg hadde vært ganske forutinntatt. Jeg forventet at de skulle fortelle meg om hvordan de ikke hadde blitt godkjent for den de er og om ubehagelige møter med mennesker som ikke forstod eller godtok deres kjønnsidentitet. Da ingen av informantene mine ga uttrykk for at de hadde opplevd ikke å bli godkjent for den de er, tok jeg meg selv i å fiske etter fortellinger hvor de hadde opplevd ugreie ting. De fleste kom på hendelser som de opplevde som ugreie og ubehagelige, men jeg har inntrykk av at de kom fram kun fordi jeg fisket etter dem. Alle informantene var svært positive og hang seg overhodet ikke opp i negative hendelser, men viste heller en forståelse for mennesker som ikke forstod deres tematikk. De la også til at det nok var fordi de ikke hadde nok kunnskap om det. Jeg måtte evaluere muligheten for at jeg, bevisst eller ubevisst, prøvde å gjøre informantene mine til ofre fordi jeg selv hadde forutsett hvilket resultat jeg skulle ende opp med, og da jeg så at jeg ikke fikk det jeg ville ha, fisket jeg etter andre svar.

Tjora (2012) skriver at gyldighet handler om de svarene vi finner i vår forskning faktisk er svar på de spørsmålene vi stiller og at vi kan styrke gyldigheten dersom vi er tydelig på hvordan vi har anvendt datagenereringsmetoder og teoretiske innspill til analysen. Informantenes fortellinger om deres erfaringer fra barnehage, skole, og andre institusjoner, og sosiale relasjoner besvarer mine spørsmål om hvordan de opplever at det er å ha en spesifikk kjønnsidentitetstematikk, hvordan de opplever tilgangen til informasjon om kjønnsidentitet og om de blir anerkjent. Informantenes fortellinger har i svært stor grad vært hjelpelig med å besvare problemstillingen.

Jeg har aktivt benyttet meg av teoretiske refleksjoner i analysen. Dette har hjulpet meg å analysere uttalelsene til informantene, samtidig som det har styrket noen av poengene informantene har redegjort for.

Forskningsspørsmålene i denne oppgaven tar i stor grad for seg informantenes erfaringer og opplevelser rundt det å delta i mellommenneskelige relasjoner og strukturelle forhold som individer med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk. Å anvende en analysemåte inspirert av tematisk analyse og fenomenologi følte dermed naturlig da jeg fikk skjematisert informantenes uttalelser innenfor de kategorier de tilhørte.

Dataene jeg har samlet vil være påvirket av forforståelsen jeg hadde da jeg formulerte spørsmålene, men de vil være pålitelige i den forstand at det er informantenes egne uttalelser. Dersom jeg underveis i intervjuene vurderte at jeg i for stor grad ledet informantene har jeg valgt å anvende andre uttalelser i større grad. Jeg vurderte informantenes uttalelser å være mer pålitelige dersom de på eget initiativ valgte hva de ville fortelle, og jeg i mindre grad var muntlig aktiv. Det teoretiske grunnlaget i oppgaven er valgt ut med bakgrunn i dets evne til å belyse og informere om tematikken som her tas opp.

Da oppgavens problemstilling tar for seg hvordan mellommenneskelig relasjoner og strukturelle forhold påvirker mennesker med kjønnsidentitetstematikk i det de utforsker sin egen kjønnsidentitet, og i hvilken grad mennesker med kjønnsidentitetstematikk opplever at de, gjennom de samme relasjonene og forholdene, blir anerkjent som fullverdige partnere i samfunnet, vil Garfinkels, West og Zimmermans og Kessler og McKennas etnometodologiske perspektiv skape en sammenheng mellom forskningsspørsmålene, valg av datagenerering og teoretisk grunnlag. Mead belyser især det mellommenneskelige relasjonsperspektivet (Tjora 2012).

Generaliserbarhet er også kjent som overførbarhet. I denne oppgaven har hovedfokuset ikke vært å samle inn empiri som er generaliserbart til alle i gruppen LHBT i Norge, da det ville kreve en kvantitativ undersøkelse med en kjent populasjon. Vi kjenner ikke det totale antallet LHBT i Norge og det er derfor vanskelig å gjennomføre studier som kan generaliseres til denne gruppen. Mitt mål har derfor ikke vært å komme med analyser og konklusjoner som gjelder alle med spesifikke kjønnsidentitetstematikker, men heller å belyse problematikken noen står ovenfor. Empirien jeg har samlet i dette forskningsprosjektet er gjeldende for de informantene

som har deltatt, og kan kanskje gjelde for andre dersom de selv kjenner seg igjen i det. Formålet er altså å øke bevisstheten rundt hvordan møtet med medmennesker og strukturelle samfunnsforhold kan oppleves for mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk. Hjelpemidlet mitt er de fire intervjuene med informanter med spesifikke kjønnsidentitetstematikker.

3.7 Analysemåte

Min analytiske tilnærming er inspirert av fenomenologien og samhandlingsteori da jeg tar utgangspunkt i informantenes egne fortellinger om eget liv og livserfaringer.

Thus, it is very necessary to clarify that this method goes from the concrete description of the experience of a given subject (who is seen as a co-researcher) to the interpretation of her/his experience, instead of making abstract explanations about the experience of the subject without following and understanding the description of her/his experience as it is given in her/his consciousness. The Difference between these two points of view is that in the first case, the researcher only gives an interpretation after seeing and following the description of the experience, just as it appears in the consciousness of the co-researcher, which leads it to catch its meaning.

(De Castro, 2003:47)

Alberto De Castro understreker i *Introduction to Giorgi's Existential Phenomenological Research Method* hvor viktig det er at vi fokuserer på å forstå den helhetlige betydningen av informantenes erfaringer og at vi forstår dens struktur, som er det som gir erfaringen mening. Dersom vi ikke ser helheten av erfaringens betydning blir vår forståelse for abstrakt og vi fremstiller en kunstig forklaring om informantenes erfaringer fordi vi blir direkte påvirket av vårt eget perspektiv (De Castro 2003).

The important point is that we, as researchers, should always keep in mind that we should not separate a given experience from (sic!) the concrete meaning structure of the person, because in this way we would lose the meaning that the person is trying to affirm in her/his daily life.

(De Castro, 2003:48)

I analysen har jeg anvendt metoder fra tematisk analyse. Inspirasjon til hvordan jeg skulle anvende tematisk analyse fikk jeg fra Virginia Braun og Victoria Clarkes (2006) artikkel «*Using Thematic Analysis in Psychology*». Braun og Clarke (2006) skriver at tematisk analyse burde sees på som en fundamental metode i kvalitative analyser.

Thematic analysis can be an essentialist or realist method, which reports experiences, meanings and the reality of participant [...]. It can also be a 'contextualist' method, sitting between the two poles of essentialism and constructionism, and characterized by theories, such as critical realism (eg, Willig, 1999), which acknowledge the ways individuals make meaning of their experience, and, in turn, the ways the broader social context impinges on those meanings, while retaining focus on the material and other limits of reality. Therefore, thematic analysis can be a method that works both to reflect reality and to unpick or unravel the surface of 'reality'.

(Braun og Clarke, 2006:81)

Jeg fulgte Braun og Clarkes (2006) seksstegs-beskrivelse av tematisk analyse. Først gjorde jeg meg kjent med dataene jeg hadde samlet inn, dette innebar transkribering, repetitiv lesing og notering av ideer og tanker rundt uttalelsene til informantene. En må være selektiv når en velger ut sitater en vil anvende i teksten. Dette opplevde jeg kunne være utfordrende da jeg så en verdi i alt, men jeg måtte være kritisk til mine egne impulser om å ta med alt som var av interesse. Jeg lagde meg en oversikt over innholdet i intervjuene og noterte meg det jeg tenkte kunne anvendes. Da jeg følte at jeg hadde gjort meg kjent med dybden og bredden av dataene, lagde jeg koder. Kodene innebar noe jeg syntes var interessant og som var verdt å forske videre på. Kodene ble lagd i sammenheng med problemstillingen og jeg lagde skjemaer hvor jeg kategoriserte fortellingene til informantene. Å lese intervjuene gjentatte ganget har gitt meg muligheten til å se på informantenes fortellinger i lys av de ulike kodene. Jeg har valgt å inkludere koder som representerer ting informantene på eget initiativ har tatt opp. Dette var koder jeg selv ikke hadde tenkt på, men innså etter intervjuene, da alle informantene selv tok det opp, at de var svært relevante for problemstillingen. Deretter sorterte jeg data som var relevant for hver kode. Deretter analyserte jeg kodene og vurderte hvordan de ulike kodene kunne kombineres for å skape et overordnet tema (Braun og Clarke 2006). Da temaene var lagd, måtte jeg vurdere om de var relevante for kodene jeg hadde plottet inn, og om de var relevante for datasettet. Her oppdaget jeg at ting jeg tidligere hadde betraktet som temaer, ikke egentlig var temaer. De var bare deler av informantenes fortellinger. Det var utfordrende å finne temaer

som kunne være representative for datasettet og som representerte problemstillingen. Å finne relevante temaer å analysere var med andre ord veldig utfordrende. For å bekrefte validiteten til temaene måtte jeg systematisk lese dataene jeg hadde kategorisert innenfor dette temaet for å analysere om det var et sammenhengende mønster (Braun og Clarke 2006). Temaene skulle så defineres og navngis, noe jeg opplevde som like utfordrende som å definere temaene da navnene på temaene kunne gi temaene en tilsynelatende annen rolle enn det som var intensjonen. Siste steg, som forklart i *Using thematic analysis in psychology* av Braun og Clarke (2006), innebærer å produsere tekst i form av konkret analyse av innhentet data. Her må det sørges for at analysen har en sammenheng med forskningsspørsmålene og anvendt litteratur.

«The task for the write-up of a thematic analysis, whether it is for publication or for a research assignment or dissertation, is to tell the complicated story of your data in a way which convinces the reader of the merit and validity of your analysis.»

(Braun og Clarke, 2006:93)

4 Analysekapittel

I dette kapitlet vil jeg for ordens skyld starte med å redegjøre for hvilke tanker informantene har om terminologien som brukes på dette området. Dette fordi det er viktig at det kommer tydelig frem at selv om informantene har til felles at de har fått diagnosen F64.0 Transseksualisme, så er det fortsatt flere ting som gjør dem unike. Det må fremheves at ikke alle er komfortable med de samme begrepene, og at det derfor er de begrepene informantene er komfortable med som skal anvendes når det er snakk om hver og en av informantene. Det blir også redegjort for informantenes egne forklaringer av hva deres situasjon innebærer. Dette for å understreke at det ikke er jeg som forsker som sitter på svarene om hva det innebærer å ha diagnosen F64.0 Transseksualisme.

Hensikten med dette kapitlet er å redegjøre for når og hvordan informantene ble klar over at de hadde utfordringer knyttet til tradisjonelle kjønns kategorier, hvordan de fikk informasjon om kjønnsidentitetstematikk, og om de opplever at de gjennom mellommenneskelige relasjoner og strukturelle forhold anerkjennes som fullverdige partnere i

samfunnet. Gjennom analysen av intervjuene har jeg kommet frem til at vi kan belyse disse prosessene ved å bruke kategorier som er knyttet opp mot to-kjønnsmodellen, heteronormativitet, samhandling og anerkjennelse. Kategoriene i analysen er:

- *Tidlige erfaringer med utfordringer i forhold til de tradisjonelle kjønnskategoriene – en udefinerbar fase*
- *Tilgangen til informasjon om kjønnsidentitetstematikk- en utforskende fase*
- *Institusjonelle normer, et hinder for mennesker med kjønnsidentitetstematikk- anerkjennelse*

Kategoriene tar opp problematikken rundt sosial samhandling, samfunnsskapt institusjoner og anerkjennelse og vil hjelpe meg å se nærmere på hvordan kjønnskategoriene i samfunnet har påvirket selvvord og levevilkår til informantene. I kategorien *tidlige erfaringer med utfordringer i forhold til de tradisjonelle kjønnskategoriene – en udefinerbar fase* har jeg sett på erfaringer informantene har gjort seg i barndommen, eksempelvis i barnehage og skole. Her vil jeg trekke fram informantenes fortellinger om når og hvordan spørsmålet om deres egen kjønnsidentitet ble aktualisert, for eksempel i inndeling basert på kjønn i barnehage og skole, og/eller erfaringer de har gjort seg i samhandling med andre barn og voksne. I kategorien *tilgangen til informasjon om kjønnsidentitetstematikk- en utforskende fase* har jeg fokusert på i hvor stor grad informasjon om kjønnsidentitetstematikk har vært tilgjengelig for informantene og hvordan informantene fant informasjon om kjønnsidentitetstematikk. Her vil problematikken rundt informasjon om kjønnsidentitetstematikk i skolen bli tatt opp. Det vil også bli tatt opp hvorvidt at informantene har følt at de har blitt sett av de voksne rundt seg, eksempelvis i skolen. I kategorien *institusjonelle normer, et hinder for mennesker med kjønnsidentitetstematikk- på søken etter anerkjennelse* har jeg fokusert på utfordringene informantene har møtt på i samfunnsdannede institusjoner, eksempelvis offentlige toaletter, pass og tilgangen til kjønnsbekreftende operasjon og behandling. Denne kategorien tar opp problematikken rundt det å bli anerkjent som fullverdig partner i samfunnet gjennom strukturelle forhold. Det handler om å se hele bildet av hverdagen til informantene i lys av deres erfaringer med sosial samhandling, og kampen om kollektiv anerkjennelse for ulike kjønnsidentiteter.

All informasjon jeg legger fram her har jeg hentet fra intervjuene, men det må understrekes at det som blir presentert her er mine egne analyser av informantenes uttalelser. Avslutningsvis vil jeg gjerne påpeke at det ikke er jeg som forsker som avgjør om livskvaliteten til noen er bra eller dårlig. Jeg bidrar med å systematisere og analysere informasjon for å øke vår forståelse av informantenes situasjon.

4.1 Født i feil kropp, transmann, transseksuell eller mann?

Tre av mine informanter bruker begrepet *født i feil kropp* om sin egen kjønnsidentitetstematikk. De sier selv at de er gutter eller menn, men forklarer sin situasjon som at de er *født i feil kropp*. Den fjerde informanten føler seg ikke komfortabel med begrepet *født i feil kropp* og kaller seg enkelt og greit for mann. Dette forklarer han slik:

«[...] Du endrer ikke kroppen i den forstand. Du tilpasser den. Så jeg vil ikke si at jeg er født i feil kropp. Jeg hadde en dårlig tilpassa kropp.»
(Informant nr. 1, intervju. 04. november 2015).

Det er verdt å legge til her at informant 1 kalte seg selv for en transmann da han gjennomgikk kjønnsoperasjonene, men nå som han er ferdig med operasjonene kaller han seg selv konsekvent for mann. Ingen av informantene var tilhengere av begrepet *transseksuell*. De følte at *transseksuell* var et negativt ladet begrep og at dersom man kaller seg for transseksuell så forstår ikke folk hva det egentlig innebærer og man blir misforstått. Videre forklarer de at de ikke er interessert i å bruke begrepet da de føler de blir redusert til en diagnose, og mister friheten til å bare være seg selv. Informant 2 følte at begrepet *transseksuell* var for nært begrepet *transvestitt* og ville ikke bruke et begrep som ga andre inntrykk av han var en transvestitt. Han sa også at ordet *trans* forbinder vi med så mye annet, for eksempel *transport*, så det blir ikke rett å bruke det om hans situasjon. *Transseksuell* kan dessuten indikere at det dreier seg om noens seksuelle legning da ordet *seksuell* er en del av begrepet. Harry Benjamin Ressurssenter skriver på nettsiden sin at mange forveksler transseksualisme med homoseksualitet og transpersoner, noe som ikke blir korrekt da transseksuell handler om identitet og ikke seksuell legning (www.hbrs.no 02.04.16). Uavhengig av begrepets egentlig betydning, føler informantene at begrepet er for vidt til å gjelde deres situasjon. Det rommer for mange

kategorier til at de klarte å identifisere seg selv med det. De følte at det å være *transseksuell* beskriver noe helt annet enn deres situasjon. Jeg fikk inntrykk av at informantenes forhold til begrepet var basert på at det nesten er blitt et skjellsord da mange ikke forstår hva *transseksuell* innebærer og bruker det om folk som skiller seg ut på grunn av sin legning eller seksualitet, og at de derfor ikke vil bli assosiert med det.

«Jeg sier at jeg er født i feil kropp. Jeg bruker ikke transseksualisme, eller transseksuell. For det blir på en måte, hva skal jeg si [...] Det føles ut som om jeg er en sykdom, jeg er jo ikke det, jeg er jo født i feil kropp.»

(Informant nr. 3, intervju. 27. desember 2015)

Ovenfor ser vi hvorfor informant 3 ikke føler seg komfortabel med begrepet *transseksualisme*. Transseksualisme er ikke noe man har eller er. Ut i fra informantenes beskrivelser er *transseksualisme* bare navnet på diagnosen de må få for å kunne gjennomføre den behandlingen de føler er nødvendig. De ønsker å unngå å bruke begrepet så lenge det lar seg gjøre. Jeg tolker informantenes uttalelser om begrepet *transseksualisme* som at de føler at bruken av begrepet fører til en fremmedgjøring av deres tematikk på grunn av begrepets negative ladning. Vi kan med dette se likhetstrekk mellom informantenes følelser angående begrepet *transseksualisme* og Andersen og Kaspersens (2007) påstand om at en antagonisme, eller et motsetningsforhold, blir skapt gjennom en språklig forenklingstaktikk hvor alle som ikke faller innenfor den stereotypiske tokjønnsmodellen, er *transpersoner* eller *transseksuelle*. I det man velger hvilket begrep man bruker om andre mennesker fungerer vi som maktutøvere, og dersom vi velger å kalle noen for transseksuelle uten å vite om de føler seg komfortable med den betegnelsen, bagatelliserer vi forskjellene som finnes innenfor gruppen med mennesker som har en spesifikk kjønnsidentitetstematikk. Dette fører til undertrykkelse av mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk (Andersen og Kaspersen 2007).

4.2 Hva innebærer diagnosen F64.0 Transseksualisme?

Dette underkapittelet inneholder informantenes egne forklaringer på hva deres kjønnsidentitetstematikk innebærer. Informantene forklarer sin kjønnsidentitetstematikk med at de har blitt tildelt et somatisk kjønn som ikke stemmer overens med deres psykologiske kjønn. Dette innebærer at de, i mine informanters tilfelle, er født i en kropp med kvinnelige kjønnsorganer, kvinnelig fysikk og som gjennomgår den kvinnelige puberteten, men erfarer at de psykisk sett er gutter.

[...] Uansett om du er han Ola Normann eller hun Kari Normann, det spiller ingen rolle. Når du står i speilet og ser så ser du et kroppslig uttrykk og *du* leser det som et kvinnelig uttrykk når du ser deg selv i speilet. [...] Men så kan du stå som meg i speilet og føle at du har et mannlig uttrykk men når du ser i speilet så er det et kvinnelig uttrykk. Og det bare fucker opp hele sinntilstanden. For det stemmer ikke! Når det ikke stemmer så må du gjøre noe med det. Prøve å tilpasse.

(Informant nr. 1, intervju. 04. november 2015).

En uoverensstemmelse mellom det somatiske, altså det biologiske, kjønnnet og det psykologiske kjønnnet, det kjønnnet en selv erfarer at en er, fører til kjønnsdysfori. Kjønnsdysfori er en opplevelse av å være fanget i egen kropp der kroppen ikke føles som ens egen. Janneke van der Ros bruker begrepet *kjønnsdysfori* ved flere anledninger i *Alskens Folk* og forklarer det som et:

«... ubehag som er forårsaket av en diskrepans (manglende samsvar oversettters anm.) mellom en persons kjønnsidentitet og kjønnnet kroppen ble tillagt ved fødselen (og den assosierte kjønnsrollen og/eller primære og sekundære kjønnskarakteristika).»

(van der Ros 2013a:9).

Informantene opplever alle til en viss grad en slik diskrepans, om enn på hver sine måter. De må dermed håndtere det manglende samsvaret på et eller annet vis. De finner som vi har sett hjelp og avklaring i ulike begreper og termer, og på den måten kan vi si at de må «gjøre kjønn» på sine spesifikke måter.

[...] når jeg var yngre så fikk jeg spørsmål «ja er du lesbisk eller er du en jente eller er du en gutt?» og ... Jeg bare «nei, jeg er ikke lesbisk, men jeg liker jenter og eh» ... og hvis jeg hadde likt gutter så hadde jeg følt meg homofil og ... Det har bare alltid vært sånn.

(Informant nr. 4, intervju. 09. februar 2016).

Det er ikke like lett og svare på slike spørsmål når en ikke helt vet hva ens egen kjønnsidentitetstematikk er. Det fikk flere av informantene kjenne på da de alltid har følt at de er mann, men med en kvinnelig kropp. I pubertetsårene var det ekstra utfordrende da kroppen begynte å utvikle seg «i feil retning» og de fikk et fysisk kjønnsuttrykk som ikke gikk overens med deres kjønnsidentitet. Samtlige informanter uttrykte at de følte/føler seg fanget i sin egen kropp, og at kroppen ikke føltes/føles som deres egen. De erfarte at det var i puberteten de største problemene oppstod, da deres fysikk utviklet seg i tråd med det somatiske kjønnnet, for da så folk dem som jenter og ikke som gutter. Før de kom i puberteten var ikke det kvinnelige uttrykket så sterkt, og de kunne se mer overbevisende ut som gutter dersom de ønsket det. Dette gjelder ikke alle informantene, da noen av dem ikke var oppmerksom på deres kjønnsidentitet så tidlig. De det gjelder uttrykte at de skulle helst sett at de fikk begynt på hormonbehandling før de nådde den kvinnelige puberteten for å i større grad unngå et tvetydig kjønnsuttrykk. Også etter at de har startet på hormonbehandling på Rikshospitalet kunne det oppleves som forvirrende og vanskelig da man på et eller annet tidspunkt følte at man var midt i mellom kjønnene og kunne se ut som begge deler. Dette erfarte informant 1 som ekstra utfordrende da han opplevde at kvinnene så han som mann da skuldrene hans var brede, mens mennene så han som en homofil mann eller en dame da trekkene hans fortsatt var litt feminine og han enda ikke hadde fått skjeggvekst. Dette førte til at hverdagen hans ble konfliktfylt og han opplevde å ikke få fullt og helt innpass i noen av kjønnskategoriene, men, som han selv beskriver det, «*lå og fløyt midt i mellom alt*» (informant 1, intervju. 4 november 2015). Han beskriver dette som en svært vanskelig tid i livet sitt. Endelig hadde han forstått sin egen kjønnsidentitet og oppsøkt hjelp fra Rikshospitalet, men det var nå vanskeligere enn noen gang å finne sin plass i samfunnet. Han befant seg selv på et sårbart sted i livet sitt, og følte seg ikke trygg på å gå ut blant mennesker da han var redd for hvordan folk skulle oppfatte han. Han fortalte at han gikk glipp av mye sosiale festligheter da han som 18-åring ikke gikk ut sammen med sine jevnaldrende. Han sitter nå igjen med en følelse av å ha tapt mye av ungdommen. Dersom evalueringsprosessen på Rikshospitalet hadde vært mer effektiv, føler han at han kunne spart seg for mye usikkerhet og ensomhet. Nå som han har gjennomgått alle ønskelige operasjoner og behandlinger, føler han seg tilfreds med seg selv og prøver å ta igjen for tapt tid.

Fra barndommen av merket mine informanter at det var noe annerledes ved dem, men det var ikke før de ble eldre at de lærte hva denne annerledesheten innebar. I ungdomstiden erfarte flere et voldsomt ubehag med egen kropp og mye usikkerhet rundt egen identitet. De følte seg utilpass blant andre mennesker og visste ikke alltid hvordan de skulle identifisere seg selv ovenfor andre. Det som er interessant her er hvorfor informantene føler at noe er galt eller annerledes når de opplever at det psykologiske kjønn (deres kjønnsidentitet) ikke går overens med det biologiske kjønn. Vi kan se nærmere på samfunnets sterke tokjønnsmodell og spørre oss selv hvorfor mennesker med manglende samsvar mellom kjønnsidentitet og biologisk kjønn skal føle at det er feil. Hvorfor skal det være slik at det er det biologiske kjønn som avgjør hvilket kjønn du tilhører? Informant 1 og informant 2 tok opp spørsmålet om hvorfor det må være slik at det er det du har mellom beina, og ikke hvordan du føler deg, som definerer deg.

4.3 Tidlige erfaringer med utfordringer i forhold til de tradisjonelle kjønnskategoriene – en udefinerbar fase

I vårt samfunn har vi som tradisjon å kategorisere andre og oss selv ut i fra hvilket kjønn vi tilsynelatende tilhører. Trangen for kjønnskategorisering er noe som også rammer barna våre i barnehage og skole. Vi danner kjønnsbaserte grupperinger med mer eller mindre tydelige skiller som skal avgjøre om du tilhører den mannlige gruppen eller den kvinnelige gruppen. Skillene som avgjør om du er mann eller kvinne baseres ofte på blant annet egenskaper og om de egenskapene blir kategorisert som feminine eller maskuline. Selv om vi nå i større grad enn på for eksempel 1940-tallet har oppnådd likestilling mellom kjønnene, er det fortsatt et skille mellom kjønnene. Skillet går i mindre grad ut på økonomisk likestilling og stemmerett, og i større grad på de egenskapene som blir tildelt eller krevd fra hvert kjønn. I grove trekk er det blant annet disse feminine og maskuline egenskapene som gjør en kvinne og som gjør en mann. Det er med andre ord fortsatt store kontraster mellom kjønnene. Disse kontrastene er så store at de i seg selv kan avgjøre om et individ føler seg komfortabel med kjønnsrollen han eller hun er blitt tildelt. Ut i fra informantenes fortellinger er det gjennom disse egenskapene og disse rollene de har blitt tildelt som barn at de har blitt oppmerksomme på en uoverensstemmelse de senere forstod handlet om tildelt kjønn ved fødselen og psykologisk kjønn. Det var den tydelige

inndelingen av gutter og jenter i barnehagen og skolen som først fikk informantene til å kjenne på følelsen av at noe ikke var som det skulle.

[...] fra man blir født og vokser opp så er det sånn «jente – rosa», «gutt – blå», «jenter skal leke med dukker», «gutter skal leke med biler». Så jeg føler jo at på en måte helt fra man er liten av at det er bestemt hvordan du skal være. Hvis du er født som en jente så skal du gå i rosa og like jenteting og eh hvis du ikke gjør det så er du på en måte litt rar [...] Det er jo ganske hardt og vanskelig og tungt og eh hvis det på en måte ikke hadde vært sånn spesiell kjønnsrolle så hadde det kanskje ikke vært sånn. Man hadde følt seg mye bedre, bare at man kan velge selv fra man er liten. [...]

(Informant nr. 4, intervju. 09.februar 2015)

Kjønnsinndelingen de opplevde fikk dem til å føle seg utilpass og førte til at de til stadighet sammenlignet seg selv med de andre barna. Informant 1 mener at dersom kjønnsrollemønstrene hadde vært mindre tydelige så ville kanskje ubehaget som er koblet opp mot en uoverensstemmelse mellom somatisk kjønn og kjønnsidentitet vært mindre merkbart. Informantene oppdaget allerede fra veldig ung alder at noe var annerledes. Kjønnsidentiteten deres ble gradvis et større tema ettersom de til stadighet opplevde å bli kategorisert etter kjønn, og i deres tilfelle; feil kjønn.

[...] For jeg var jo ikke sånn som resten av jentene i klassen eller i vennegjengen [...] Jeg skilte meg jo ut og jeg ... kom jo ikke så veldig godt overens med de verken i lek eller når de skulle kle seg ut og alt det her og ...[...] ... Jeg ville ikke det! [...] Så jeg kom liksom mye bedre overens med guttene [...] For vi hadde mye mer felles interesser. Når du er såpass ung så er det jo gjerne interessene, og hva du har på deg og hvilke leker du velger å leke med som tilsier om du er gutt eller jente.

(Informant nr. 1, intervju, 4. november 2015)

Det at informant 1 hadde lite eller ingenting til felles med jentene i klassen gjorde at han tok avstand fra de og heller hang sammen med guttene. Fortsatt hadde han en følelse av at han skilte seg ut, men han fant trøst og avklaring i at han hadde samme interesser og like klær som de andre guttene.

[...] i barnehagen merket jeg det litt og så selvfølgelig i barneskolen ble det mest merkbart i og med at vi har to forskjellige kjønn. Og det hadde jeg på en måte ikke merka tidligere. [...] Man så liksom at det var to forskjellige kjønn liksom. [...] Det var jeg og Petra og Johannes som var en slags trio fordi vi var født så å si samtidig. Og etter hvert som årene .... Så skjønnte jeg jo at Johannes var et annet kjønn enn det jeg og Petra var. Og da ble det liksom et skille for jeg hadde alltid følt at jeg var mer på Johannes sin side.

(Informant nr. 2, intervju, 17. desember 2015).

Informanten 2 understreket at den sterke kjønnsoppdelingen i barnehage og skole bidro til at han forstod at det var to kjønn og at du måtte tilhøre det ene eller det andre, noe han ikke hadde måttet forholde seg til tidligere. Interesser, klær og det å komme overens med andre var viktig for informantene når de skulle orientere seg i forhold til kjønn og egen opplevelse av tilhørighet i forhold til de tilgjengelige kategoriene.

[...] når man er ung og sånn og det er folk som bare har spurt «er du gutt? Er du jente?» og eh jeg fikk høre det mange ganger før da jeg var yngre og jeg visste egentlig aldri helt hva jeg skulle svare fordi det, jeg var jo en gutt og jeg følte meg jo som en gutt, men kroppen min var jo ikke helt enig med det for å si det sånn.

(Informant nr. 4, intervju. 9. februar 2016)

Ut ifra det informantene beskriver her ser vi at det ikke var en bevisst avgjørelse at de skulle skille seg ut, men det var en følelse de alltid måtte kjenne på, og det var vanskelig å forstå hva den følelsen innebar til de ble litt eldre.

Tilbake til sitatene ovenfor; informant 1 forteller at når man er barn er det interessene, klærne du har på deg og hvilke leker du vil leke med som tilsier om du er gutt eller jente. Informant 2 forteller at han som liten ikke var oppmerksom på at det var ulike kjønn, men at det ble mer åpenbart for han i barnehagen og i barneskolen. Dette indikerer at man som barn ikke tenker over kjønnskategoriene som absolutte, og er ubevisste på hva kjønn egentlig innebærer og representerer, og at man tar valgene sine basert på egne interesser og lyst, upåvirket av hva det somatiske kjønn ifølge samfunnet tilsier at ens interesser skal være. Ut i fra deres egne utsagn kan det se ut til at informantenes kjønnsidentitet alltid har vært den samme, og den har alltid vært til stedet, selv om de ikke alltid har hatt kunnskap nok til å definere eller forstå hva det var.

Vi ser at informantene som barn ikke ble skjermet fra det kollektive behovet for kjønnskategorisering og manglende anerkjennelse av egen identitet fra de voksne i skolen og barnehagen. Informantene opplevde et altopplukende fokus på kjønnskategorisering. Dette viser oss at vi, i vårt samfunn, har svært faste kjønnskategorier, og at vi må innordne oss i en av to: mann eller kvinne, men det ser ikke ut til å finnes en allment akseptert posisjon for de som har ulike former for kjønnsidentitetstematikk. Vi kan med dette forstå feministisosiologene Kessler og McKennas (1978) påstand om at diagnosen transseksualisme bekrefter den sosiale konstruksjonen av kjønn da mennesker som opplever en uoverensstemmelse mellom somatisk og psykologisk kjønn ofte velger å gjennomføre kjønnsbekreftende behandling slik at de i større grad kan «passe inn» i det som, for dem, er den korrekte kjønnskategorien. Det at noen velger å gjennomgå kjønnsbekreftende behandling, ofte i form av operasjoner (og at flere ønsker det uten å få tillatelse til det), tyder også på dette. I teorien kunne man tenke seg at samfunnet aksepterte ulike kombinasjoner av kjønnsidentiteter, men det ser ikke ut til å være slik, verken på et mellommenneskelig eller et samfunnsmessig nivå. Dette vil kunne være en av de faktorene som bidrar til å stigmatisere de menneskene som ikke passer inn i samfunnets todelte kjønnskategorisering. Dette har ført til at grupper som kjenner på mangel av anerkjennelse og innpass i samfunnet må kjempe for sin plass i samfunnet og for grunnleggende rettigheter. Det blir skapt et «oss» og et «dem», og, ifølge Fraser (2000), er det gjennom en slik prosess gruppeidentiteten forsterkes og vi klarer ikke å gi enkeltindividet status som fullstendig likestilt partner i den sosiale interaksjonen. Det blir derfor nødvendig å organisere seg i grupper som sloss for rettigheter og for å utvide normen (som for eksempel Harry Benjamin ressurscenter). Denne påstanden kan bekreftes av Meads (1939) teori om at det er gjennom sosial samhandling at det utvikles et selv.

Før barn har blitt gamle nok til å formidle og forstå eget kjønnsuttrykk blir de plassert i kategorier som legger grunnlag for forventede egenskaper og forventet oppførsel, og en må ta konsekvensene av et samfunnsskapt kategoriseringsbehov. Dersom et barn eller en voksen ikke føler seg komfortabel i gitt kategori kan det medføre mangel på selvtillit og nedsatt selvverd. Institusjoner som barnehager og skoler er den første statlige arenaen i et barns liv som skal oppfordre til selvtillit og læring og tillate barn å forme identiteter. Det vil derfor være avgjørende for et barn hvordan han eller hun blir møtt i disse institusjonene, og om han eller hun blir sett på som et individ, og ikke en som tilhører en kategori.

4.3.1 Lettere å være åpen om egen kjønnsidentitet ovenfor familie og venner

«[...] Jeg tenker at det folk er redde for er det de ikke vet. Men hvis de spør og de får et svar så var det kanskje ikke så ille likevel. [...]»

(Informant nr. 1, intervju, 4. november 2015).

Når jeg spurte informantene mine om hvordan de opplevde det å fortelle om deres kjønnsidentitet, forventet jeg andre svar enn de jeg fikk. Jeg ble avslørt for min egen forutinntatthet. Ingen av informantene opplevde at folk de kjente ble sjokkerte når de fortalte om deres kjønnsidentitetstematikk. Dette trodde informantene var fordi venner og familie hadde sett dem for det de var, og forstod at dette var noe som måtte gjøres fordi de hadde vitnet ubehaget informantene opplevde. De fleste informantene forklarte også at de oppfattet at det ikke var noen stor forandring for venner og familie når de begynte på den kjønnsbekreftende prosessen. De hadde alltid vært slik, det som skulle endre seg nå var bare det som hadde manglet tidligere. Tre av informantene har hatt en god tone med familiene sine, men informant 1 hadde en røff start med moren. Han opplevde ikke å få mye støtte og forståelse fra familien, og mistet derfor kontaktene med dem en stund. Han forklarte at tanken på at han skulle operere seg til å bli gutt ble for mye for moren hans, og hun klarte ikke å fungere som en støttespiller for han i den prosessen. Han gikk derfor gjennom prosessen med kjønnsbekreftende behandling alene som 19-20-åring. Han forteller at han skulle gjerne ønske at han hadde hatt noen ved sin side gjennom denne prosessen, men at han forstår at det ble for mye for moren. Etter at han var godt i gang med den kjønnsbekreftende behandlingen, fikk han igjen kontakt med familien sin. Nå har de bedre kontakt enn noen gang før, og han kan snakke med moren om alt. Dette tror han kanskje kan ha noe å gjøre med det faktum at han nå er komfortabel i sin egen kropp og ikke føler så mye sinne som han gjorde før. Det har blitt lettere for han å kommunisere med moren og han føler at nå når moren hans har sett hvor mye han trives i sin nye tilpassede kropp, så forstår hun litt mer av hva han har vært gjennom. Informant 2 har alltid utelukkende møtt forståelse og aksept fra sin mor. Hun har vært sammen med han gjennom hele prosessen. Informant 3 fortalte om sin kjønnsidentitetstematikk til skolens helsesøster først. Han fikk mye hjelp fra helsesøster, og selv om han nå var pensjonert kunne de samtale om hvordan informant 3 hadde det. Etter at han fortalte det til helsesøsteren, tok han kontakt med foreldrene sine og fortalte det til dem.

«[...] de bare: «okei, det er fint du sier det» og «endelig forteller du det» og «har ventet på dette lenge» og «det kom ikke som noe sjokk» og ... Så det var helt greit.»
(Informant nr. 3, intervju, 28. desember 2015).

Informant 3 opplevde en stor lettelse da han fortalte familien om sin kjønnsidentitetstematikk. Han forteller at han alltid har vært ganske sjenert og at det noen ganger har vært vanskelig å være sammen med andre da han opplevde stor usikkerhet rundt uoverensstemmelsen mellom somatisk kjønn og kjønnsidentitet. Dette forteller han endret seg brått da han innså at han var født i feil kropp. Etter samtaler med helsesøster hvor de sammen leste seg opp på diagnosen F64.0 Transseksualisme, hva det ville si å være født i feil kropp, og hvordan han kunne få hjelp, opplevde han å endelig føle seg mer komfortabel i sin kropp. Han fortalte at han fortsatt opplevde stort ubehag med kroppens fysikk, men det var på en helt annen måte enn tidligere da han nå visste hvorfor han følte det slik han gjorde. En kombinasjon av begynt behandling på Rikshospitalet og det å ha snakket med familien om sin kjønnsidentitetstematikk gjorde hverdagen litt lettere for informant 3.

«[...] Altså jeg er jo en åpen person så de fleste har jo ikke hatt sånn der «wow» liksom over at jeg sier noe. Alle har jo visst det fra før av da, så det kommer ikke som noen overraskelse eller noe sånt.»

(Informant nr. 2, intervju, 17 desember 2015).

Informant 2 fortalte at han egentlig alltid har følt at det er lett å snakke om at han er født i feil kropp. Helt siden han var liten har han og moren vært åpen om hans kjønnsidentitetstematikk, noe som kan ha gjort det lettere for han i senere tid. Menneskene rundt han har på denne måten vært oppmerksom på hans situasjon helt siden han var ganske ung, han forklarer at det derfor opplevdes som mindre problematisk å fortelle andre at han er født i feil kropp. Han forteller også at han tror at det at han er en åpen person har gjort ting lettere for han og de rundt.

I: [...] Altså både, alle rundt meg, både familie og venner, når jeg kom ut og sa at «ja, jeg skal skifte kjønn og jeg skal skifte navn og jeg skal gå hele veien» eh det sa jeg til alle, familie og venner og eh med en gang. Og de fleste bare «åja, okei, ja det har vi jo egentlig bare ventet på» så det var jo egentlig ingenting nytt så det var heh «ler».

F: Var det deilig å få den responsen?

I: Ja, det var veldig godt. Det var ingen... Jeg har ikke vært borti negativ respons. Det har bare vært sånn «ja vi skjønnte», «ja, vi visste det», «åh, så bra for deg» og eh ... og sånne ting. Så det er jo veldig greit da, at *de* også føler det samme som meg. At jeg ikke er alene om det [...]
(Informant nr. 4, intervju, 09. februar 2016).

Informant 4 forteller at han opplevde en enorm lettelse etter å ha fortalt familie og venner om sine planer om å starte med kjønnsbekreftende behandling på Rikshospitalet, da de fleste reagerte med stor forståelse og fortalte at de egentlig visste om det fra før. Han forklarer at det at de rundt han følte det samme som han når det kom til hans kjønnsidentitetstematikk, gjorde at han følte at han ikke stod alene. På den måten fikk han på en måte bekreftet at det han følte kom tydelig frem for de som stod han nær.

Nesten alle informantene kunne fortelle at de på forhånd var svært nervøse og redde for å fortelle om sin kjønnsidentitetstematikk til familie og venner. Informant 3 lå våken hele natten før han skulle fortelle det til foreldrene sine og funderte på hvordan han skulle ordlegge seg. Han opplevde ikke noe særlig ubehag med å være åpen og ærlig med foreldrene, og opplevde en enorm lettelse når han da fikk respons fra familie og venner. Vi ser fra sitatene til informantene over at familie og venner har visst om at de har hatt en kjønnsidentitetstematikk, og de opplever liten eller ingen forbauselse når informantene for første gang forteller om deres situasjon og hva de ønsker å gjøre. Dette viser at selv som barn og unge har informantene vært svært tydelige på sin kjønnsidentitet, og familie og venner har sett dette og viser lite tegn til å være overrasket over informantenes senere kunngjøring om å gjennomgå kjønnsbekreftende behandling. Dette tyder på at kjønnsidentitet, i større grad enn somatisk kjønn, er med på å avgjøre hvordan et individ oppfører og føler seg. Venners og familiers reaksjon til informantenes kunngjøringer kan også tyde på at mennesker med kjønnsidentitetstematikk får mer anerkjennelse fra sine nære enn først antatt. Jeg tror grunnen til at familie og venner av informantene ikke reagerer med overraskelse eller skeptisisme er fordi de kan se og/eller anerkjenne at vedkommende opplever et ubehag rundt det å tilhøre kjønns-kategorien han har blitt tildelt. Det er noe som alltid har vært til stedet. Jeg tror at dersom man kjenner noen med kjønnsidentitetstematikk klarer man lettere å anerkjenne og forstå fordi man ser hvordan de har det på daglig basis.

Men så var det jo noen som visste, og så var jeg livredd for å stå med en kar på den siden, og en kar på den siden og *han* vet ingenting og han andre vet *alt*... Plutselig så sier *han* andre noe som

kan avsløre det for han som ikke vet. Og så må jeg stå der og være livredd for å passe på hva jeg sier til noen i tilfelle jeg avslører alt! Og så blir det kanskje bruduljer eller hvem som vet... (informant nr. 1, intervju. 4. november 2015)

Informant 1 forklarer at ting fortsatt kan være vanskelig etter at man har begynt på den kjønnsbekreftende behandlingen. Han opplevde en stor lettelse etter at han hadde startet på behandlingen, for da følte han seg ett steg nærmere målet sitt; overensstemmelse mellom somatisk kjønn og kjønnsidentitet, men han opplevde noen ganger å være usikker i møter med andre. Dette var fordi han var i en mellomfasen hvor han hadde fortalt noen om tematikken sin, mens andre visste ingenting. Dette følte han bydde på problemer og ubehag, og han klarte fortsatt ikke å føle seg fullstendig komfortabel blant andre. Det er først nå, da han er ferdig med den kjønnsbekreftende behandlingen og alle vet om hans kjønnsidentitetstematikk, at han føler seg tilfreds med tingenes tilstand. Nå opplever han sjeldent ubehag rundt andre. Han forteller videre at han føler at han kunne spart seg for depresjon, ensomhet og usikkerhet dersom samfunnet hadde vært mer opplyst om kjønnsidentitetstematikk. Dette bringer oss til neste kapittel som omhandler i hvilken grad samfunnet har tilgang til informasjon om kjønnsidentitetstematikk.

4.4 Tilgangen til informasjon om kjønnsidentitetstematikk- en utforskende fase

Selv om alle informantene fortalte at de i svært ung alder merket at noe var annerledes, kanskje til og med feil, skulle det gå mange år før de lærte hva som fikk dem til å føle dette.

[...] Jeg fikk jo høre via andre at den ene personen jeg hadde møtt hadde vært en jente og var nå blitt en gutt. Da gikk det jo en liten lampe på opp i hodet på meg da «åå, kanskje det er det!». Jeg prøvde jo fortvilet å finne informasjon om det, men det var meget lite jeg fant. Og det jeg fant det var bare uforståelig og det var skummelt å lese og det var så mye dramatik rundt det. Det var så mye ... [...].

(Informant nr. 1, intervju, 4. november 2015).

I sitatet over fra informant 1 ser vi at han lenge har gått og kjent på ubehaget uten å forstå hva det betydde og uten å vite at det var noe man kunne gjøre med det, og når han først fant fram til informasjonen, i en alder av 16-18 år, så ble han bare skremt og enda mer usikker. Dersom man ikke føler seg komfortabel med kjønnskategorien man har blitt tildelt risikerer man å stå helt alene uten noen slags form for støtteapparat rundt seg og man kan føler seg uforstått og annerledes. Selvverden blir påvirket, og du føler på begrensninger og sliter med å finne din plass i samfunnet.

Sitatet til informant 1 er representativt for flere av informantene da de fleste oppdaget ganske sent at transseksualisme var et fenomen med en diagnose. En ren tilfeldighet gjorde at de oppdaget dette, ofte gjennom andre personer. Informant 2 kom tilfeldigvis over en dokumentarfilm som handlet om en jente som var født i feil kropp. Da han var i barneskolealder spurte han moren sin om hun ville bli sint dersom han ønsket å bli gutt. Informant 3 så helt tilfeldig et avisintervju med informant 2 og følte at saken han talte om også gjaldt ham selv. Da var han i slutten av tenårene. Informant 4 gikk til psykolog på grunn av psykiske plager som blant annet depresjon, og ble der spurt om han følte at han var født i feil kropp. Først da, i en alder av 17-18 år, vurderte informant 4 muligheten for at han var født i feil kropp.

[...] Jeg het jo Kari da og eh de visste jo det og eh ... Jeg visste ikke så mye selv heller om hvordan ... [...] «ja, hva skal jeg si at jeg er?» og ... Så det var mye sånne spørsmål og ... Det blir jo litt ... Det blir jo litt ... Ja det blir jo litt tungt i lengden og spesielt når man er ung og ikke helt vet hva som *er* med deg da liksom. [...] Og om det går an å gjøre noe med. Det er jo ikke for så mange år siden at jeg fikk vite at det faktisk gikk an og ... ja.

(Informant nr. 4, intervju. 9. februar 2016).

Mye av livet til informant 4 har bestått av usikkerhet, tvil, depresjoner og selvmordstanker som følge av at han ikke visste hva som var årsaken til at han følte dette voldsomme ubehaget med sin egen kropp. Selv beskriver han seg som en gutt som alltid har hatt et maskulint uttrykk, men det kvinnelige navnet han ble gitt ved fødsel har alltid vært en årsak til at mennesker rundt han har blitt usikker på han og dermed spurt han om han er jente eller gutt. Det var på disse tidspunktene hvor han følte seg ekstra utilpass og ikke visste hva han skulle svare, at han opplevde en altopplukende usikkerhet som gjaldt hans egen kjønnsidentitet.

Under intervjuene tok tre av informantene på eget initiativ opp viktigheten av å informere om kjønnsidentitetstematikk. De har gått gjennom mye før de oppnådde tilgang til informasjon om kjønnsidentitetstematikk. Det er også gjennom informantenes uttalelser at vi kan se at tilgangen til denne informasjonen ikke har vært stor nok, eller i noen tilfeller ikke-eksisterende. Flere av informantene har sagt at i likhet med at det er informasjon om det å være gutt, om det å være jente, homofili og bifili så burde det også være informasjon om diagnosen transseksualisme og om å være født i feil kropp. De fleste av informantene mine fikk tilgang til denne informasjonen først når de var nærmere 18, 19 eller 20 år, og det følte alt for sent forklarer de. Informantene ga sterke uttrykk for at informasjonen må nå barn og unge mye tidligere enn den gjør nå, slik at de kan få starte den kjønnsbekreftende behandlingen mye tidligere og slik unngå puberteten til det somatiske kjønnnet og depresjonen som viser seg å ofte være en del av kjønnsdysforien.

Informant 3 forteller at da han manglet tilgang til informasjon om kjønnsidentitetstematikk da han opplevde en sterk følelse av at den kroppen han hadde ikke tilhørte han, vil han gjerne være åpen om sin tematikk og på den måten hjelpe andre som befinner seg i en lignende situasjon som han selv. Han ønsker å formidle at de følelsene man har når man opplever at man er født i feil kropp ikke er farlige, men derimot helt naturlig og at det finnes hjelp man kan oppsøke for å starte på prosessen med kjønnsbekreftende behandling.

«Hadde jeg på en måte fått noe kjennskap til det her bare noen år før omså så hadde det hjulpet så mye.»

(Informant nr. 4, intervju. 09. februar 2015)

Informant 4 forteller at han har fått mye hjelp og støtte fra informant 1. De har pratet mye sammen, og informant 1 har gitt flere råd og fortalt om egne erfaringer fra sin situasjon. Informant 4 forteller at han føler at hjelpen han har fått fra informant 1 har hjulpet han mye i sin prosess med selvrealisering, og det har vært en stor støtte å vite at der finnes andre som har gått eller går gjennom det samme som han. I likhet med de andre informantene ønsker han at hjelpen og støtten hadde kommet mye tidligere.

Ingen av informantene fikk informasjon om kjønnsidentitet på skolen. Vi skal se nærmere på skolens rolle.

4.4.1 Skolens roller

4.4.2 Skolen som informasjonskilde

Skolens rolle som informasjonskilde til kjønnsidentitetstematikk var noe jeg var kjempenysgjerrig på. Jeg ville vite om skolene informantene hadde gått på hadde bidratt med tilgang til informasjon om identitet og om de fant hjelp i seksualundervisningen eller noen andre undervisningsfag. Det visste seg at ingen av informantene fikk informasjon om kjønnsidentitetstematikk på skolen. Informantene formidlet at skolen, i deres tilfelle, på ingen måte har fungert som en informerende instans når det kommer til deres tematikk, noe de opplevde som ganske hjelpeløst da det var på denne tiden de virkelig hadde behov for oppklaring og støtte i form av informasjon og kyndige støttespillere. To av informantene foreslo å starte opp med et fag i skolen som fordypet seg i identitet og depresjonsmestring, fordi de selv har erfart at seksualundervisningen ikke ga dem noe avklaring.

[...] Og det er ikke så veldig viktig heller fordi det er viktigere med identitet på ungdomsskolen føler jeg, enn seksualitet. For det er en veldig liten del av folk som har sex når vi er på ungdomsskolen. Så det er viktigere med personlighet og følelser og sånne ting ... [...] Jeg tror vi kommer til å se at det er flere som blir deprimert, ikke fordi flere blir deprimert men bare fordi man vet hva det er for noe og er liksom åpen om det. Så jeg synes man kunne hatt om det også, altså depresjonsmestring og sånt. For det har man jo sett på videregående at det er flere som er deprimert. Litt mer forskjellige sånne ting kunne man hatt om i helsefaget.

(Informant nr. 2, intervju. 17. desember 2015)

Det er et veldig sterkt ønske for informant 2 at det blir skapt et undervisningsfag på skolen hvor det informeres om identitet og depresjonsmestring. Han føler selv at det ville vært til veldig stor hjelp dersom de på hans skole hadde hatt denne typen fag. Selv slet han ikke med depresjoner, men han vet at mange andre i hans situasjon gjør det, og mener derfor at depresjonsmestring bør være obligatoriske undervisningsfag på skolene. Videre forklarer han at en seksualundervisning som bare dreier seg om sex er lite gunstig da det er de færreste i ungdomsskolealder som har sex, men alle jobber, bevisst eller ubevisst, med å finne seg selv. Seksualundervisning bør være en del av undervisningen, men den bør ta mindre plass enn undervisning om identitet og depresjonsmestring. De tre andre informantene etterlyste også et

fag som tok for seg identitet. Deres situasjon har lite eller ingenting med seksualitet å gjøre, så en seksualundervisning med vekt på homofili og utøvelsen av sex var til ingen hjelp for dem.

Informant 1 forklarer nødvendigheten av at informasjon om kjønnsidentitetstematikk må ut i skolen:

I: [...] det er jo lettere å få tak i informasjon nå, men det er fremdeles ikke nok. Det må ut i skolen! Det må informeres om det i skolen, i timene. Prat om det, diskuter om det, *normaliser* det! For når det blir normalisert så er det ikke så skummelt og så rart lenger. Det kan minske sjansen for å bli et utskudd føler jeg. Det ... få det ut, prat om det som om det er helt naturlig, det *er* jo det. Den følelsen jeg hadde var en naturlig følelse ikke sant, men den *ble* unaturlig ved at andre reagerte på det. [...] det finnes informasjon om det å være gutt, og det finnes informasjon om det å være jente, hvorfor skal det ikke finnes informasjon om det her og? Det ... du må nesten ha den mellomtingen og for det er ganske mange som svever midt imellom og ikke vet hva de er. [...] Og ikke bare informasjon til elever, men til foreldre! For det er jo gjerne hos foreldre at du møter motstand når du kommer ut med det her, fordi det er skummelt for de. [...]

F: Tenker du at skolen er en fin plass å begynne?

I: Ja, det er jo en plass for læring. Så hvorfor ikke? Begynn med lærerne først kanskje, så hvis elevene har spørsmål så kan lærerne svare på det. Kan ha et levende bibliotek også. Hvor det sitter folk i de forskjellige kategoriene og svarer av egne erfaringer. Det var jeg med på en gang, det va litt kult. [...] Da satt vi som, det var en som var homofil, ei som var lesbisk, en som var bifil og så var det meg. Som trans. Da satt vi på et bibliotek. Så stod det jo kategorier, selvfølgelig, hva vi var innafor, så kunne folk komme og ta seg en kopp kaffe og en kjeks og spørre oss spørsmål [...].

(Informant nr. 1, intervju, 04. november 2015).

Han har et sterkt ønske om at denne tematikken skal bli normalisert slik at det ikke lenger virker skummelt eller fremmed, og måten å gjøre dette på mener han er å informere om kjønnsidentitetstematikk på skolen. Når han endelig fant fram informasjon virket det bare skummelt og rart, fordi det var skrevet om det som om det var unaturlig. Han fikk ikke tak i noen annen informasjon. Han forteller at det finnes så mange som befinner seg i mellom de kategoriene som vi allerede anerkjenner, og vi må anstrenge oss for å ivareta den delen av befolkningen og ikke bare fokusere på majoriteten. På denne måten får vi normalisert denne tematikken og flere kan tørre å stå frem om sin situasjon og søke hjelp tidligere enn det

informantene gjorde. Informant 1 forteller videre at den følelsen han hadde om å egentlig være gutt, mens kroppen så ut som en jentes, følte helt naturlig. Han følte han opplevde noe som, for ham, var helt naturlig, men ble møtt med lite eller ingen forståelse. Dette førte til lav livskvalitet for han.

Informant 1 forteller videre at det er ikke nok med å informere elevene; lærerne og foreldrene må også opplyses om kjønnsidentitetstematikk for det er ofte her man møter motstand. Selv har han opplevd motstand fra foreldre når han fortalte om sin situasjon. Dette kunne vært unngått dersom det hadde vært en fri flyt av informasjon om denne tematikken.

«[...] Så kanskje jeg kan hjelpe noen andre som ser meg og at de og tør å stå fram og si at det er ikke farlig. Og hvis folk vil komme og prate med meg så vil jeg gjerne det og holde foredrag på skolen og sånn. [...]»

(Informant nr. 3, intervju, 28. desember 2015).

Informant 3 ønsker å bidra til å forbedre tilgjengeligheten av informasjon om kjønnsidentitetstematikk ved å selv være tilgjengelig som informasjonskilde. Selv visste han ingenting om kjønnsidentitetstematikk da han vokste opp, og skulle gjerne sett at han fikk informasjon om det på skolen. For å hjelpe andre som befinner seg i en lignende situasjon som han selv ønsker han å holde foredrag på skoler om denne tematikken og sørge for at både elever og lærere blir opplyst.

4.4.3 Skolen som en ivaretagende instans

Flere av informantene forklarte at gym og svømming på skolen var noe som førte til stort ubehag for de. Herunder forteller informant 1 om sin erfaring med gym og svømming på skolen.

I: [...] av og til så hadde de jo svømming på begynnelsen av dagen [...] Og da måtte vi til en annen skole, men jeg gikk av bussen på den skolen jeg gikk på og da satt jeg der i to timer og venta. [...] Satt på biblioteket og leste og... spilte gitar... eller noe sånt. [...] Det var alt annet enn å dra dit. [...] Så da kunne jeg ofte s...snike meg bort i friminuttet før vi skulle ha gym og så satt jeg på doen der til at gymtimen var over og så var det tilbake til timen. [...] «Åh, hvor har

du vært?» «Neeeh, jeg vet ikke. Jeg har gjort andre ting». [...] Det endte med at jeg skulka jo.. svømming... og jeg skulka gym. Alt som hadde med garderobeinndeling å gjøre.

F: Ja. Og det var ingen lærere som tenkte videre?

I: Ne-ei. De tenkte ikke noe videre om det. De var bare eh... Jeg var problembarnet. [...] Så jeg ble putta i den kategorien om at jeg var vanskelig å ha med å gjøre og at jeg stakk av og... [...] Jeg var jo en aggressiv unge selvfølgelig og.. og med god grunn! For å si det sånn i etterkant. «ler» [...] Men det ble aldri sett på som en kjønnsproblematikk.

(Informant nr. 1, intervju. 4. november 2015).

Informant 1 forteller at han var et såkalt «problembarn» på skolen hvor han blant annet skulket unna timer som innebar gym eller svømming fordi han opplevde et stort ubehag med å kle av seg foran jentene. Han var ikke komfortabel i sin egen kropp, noe som utspilte seg i hans atferd som barn. Dersom de ansatte ved skolen hadde hatt informasjon om kjønnsidentitetstematikk er dette noe som kanskje kunne vært fanget opp tidligere.

Vi ser at informant 1 ved flere anledninger ropte om hjelp da han gikk på skolen. I retrospekt forteller han at dersom lærerne bare hadde tenkt litt videre og ikke gått på den klisjeen som omhandler «problembarn» og undersøkt hvorfor han gjorde som han gjorde, så kunne han spart seg for mye smerte og ensomhet. Han forteller at det var ikke aktuelt å gå å snakke med en av lærerne, da det var en naturlig splid mellom han og lærerne da han var blitt stemplet som «problembarn». Jeg spurte informant 3 om han følte at skolen var en bidragende faktor til at han skilte seg ut blant de andre elevene. Jeg fikk følgende svar:

«Ja, for det er jo på skolen man blir delt opp i grupper. Jentegrupper og guttegrupper og gym og sånn der. Jeg fikk jo fritak fra gym fordi jeg ... jeg klarte ikke gym! Å gå i jentegarderobe og ... Ja. Jeg fikk fritak sisteåret, heldigvis, i gym.»

(Informant nr. 3, intervju. 28. desember 2015)

Her ser vi et eksempel på at skolen, til tross for mangel på kunnskap om kjønnsidentitetstematikk, tar hensyn til en elevs følelser rundt det å ha gym, men det først etter mange år hvor informant 1 har gått på skolen og unngått gym og svømming. Han forteller at han ville ikke holdt ut på skolen dersom han måtte ha gym. Informant 3 forteller at han føler at han ikke fikk mye støtte fra skolen sin, men det var svært hjelpsomt for ham at han fikk fritak fra gymtimene.

Informantene kunne fortelle at de følte at ingen på skolen så de for dem de var og at de trengte hjelp og støtte. Tre av fire informanter ble oppfattet som «problembarn» på barneskolen, men det ble aldri tatt tak i og ingen undersøkte *hvorfor* de hadde en utagerende personlighet. Jeg spurte informant 1 om det var noen på skolen som la merke til hans utfordringer i forhold til tokjønnsmodellen.

«Nesj, neida. Jeg fikk jo bare kjeft og ... det ble samtaler med lærerne om at jeg skulka og stakk av og... [...]»

(Informant nr. 1, intervju. 4. november 2015).

Informant 1 forteller at han gjennom hele skolegangen ble misforstått og sett på som et «problembarn». Som vi så tidligere så skulket informant 1 gym og svømming. Emosjonene hans var svært sterke på denne tiden og han kunne finne på å bli veldig sint. Han fikk ikke forståelse for noen av problematikkene. Han gikk hele skolegangen og følte at ingen så han.

Da informantene har opplevd lite eller ingen støtte fra skolen har de sterke meninger om hvordan skolen kan bli en instans som i større grad kan fungere som en støtte for mennesker med kjønnsidentitetsproblematikk.

«[...] Jeg har aldri snakket med noen lærere eller rektorer om dette. [...] Og det er jo, jeg synes jo det er dumt.»

(Informant nr. 4, intervju. 9. februar 2016).

Ovenfor ser vi svaret jeg fikk fra informant 4 da jeg spurte om han fikk noe støtte fra de ansatte ved skolen. Han forteller at han alltid hadde et sterkt ønske om at noen skulle se han på skolen. Han fortelle at han slet mye med depresjoner og dårlig selvfølelse og at det hadde hjulpet mye dersom han fikk bekreftelse på at noen så han og viste interesse for han. Hele barndommen og ungdommen til informant 4 har vært preget av uvitenhet om egen kjønnsidentitetstematikk. Dette gjør noe med et individ; det å over lang tid stå alene med en så sterk følelse vil ha konsekvenser for ens psykiske helse. Dette er noe han har kjent mye på da han selv har gått til psykolog. Det at han ikke ble sett på skolen av de voksne rundt han førte til at han tok mer og mer avstand fra det sosiale og ble deprimert. Han byttet skoler, byttet klasser og etter hvert

sluttet han også på skolen. Han forteller at grunnen til at han sluttet på skolen var fordi han nå hadde funnet ut at hans tematikk var at han var født i feil kropp, men han hadde fortsatt ikke fått begynt på hormoner og følte seg svært utilpass av den grunn. Han følte at han ikke passet inn. Han tok et år fri fra skolen hvor han brukte mye tid på seg selv og var mye hjemme. Han forklarer at dette skolefrie året på mange måter reddet livet hans og hjalp han med å finne seg selv. Han fant motivasjon og vilje til å igjen begynne på skolen. Fortsatt slet han mye med tanker om at det var noe som var galt med han, han bare visste ikke hvordan han skulle forklare det for andre fordi han selv ikke helt forstod hva det innebar. Han brukte det skolefrie året til å forberede seg selv på å utsette seg for sosial samhandling hvor han ble møtt med lite eller ingen forståelse. Slik som han så det så var han nødt til å bære på dette alene. Han fortalte at han aldri hadde fått informasjon om kjønnsidentitet og hva det gikk ut på, og at han derfor ikke var klar over at det går an å gjøre noe med den situasjonen han befant seg i. Jeg spurte han hvordan han ønsket at han hadde blitt tatt imot av de voksne på skolen.

I: [...] Altså jeg ville snakket med den eleven og ... Ja spurt litt «hvordan vil du vi skal omtale navnet ditt?» eller «vil du vi skal si han eller hun eller?» [...] Fordi det er ikke så enkelt å gå opp til en lærer og begynne å snakke om det selv.

F: Tror du at det ville blitt lettere for deg i skolen om noen hadde kommet bort til deg og pratet om det?

I: Ja. Til og med på den tiden hvor jeg ikke helt visste selv hva jeg ville og hva som var mulighetene så hadde jeg da blitt så mye mer trygg på meg selv og det hadde kanskje hjulpet litt fram i tid også hvis de bare hadde sport meg om sånne enkle ting så hadde ... [...]

(Informant nr. 4, intervju. 9. februar 2016)

Ut i fra informant 4 sine uttalelser kan vi se at det er ikke så mye som skal til for å gjøre skolehverdagen til noen i hans situasjon litt bedre. Vi ser at hans skolehverdag hadde bedret seg betraktelig dersom noe hadde sett han og vist ovenfor han at de så han ved å opprette direkte kontakt og vise interesse for han og hans situasjon. For informant 4 var noe av det vondeste å bli kalt for «hun». Han fortalte at bare det å krysse av for «kvinne» på skoleoffisielle dokumenter eller elevundersøkelser var direkte nedverdiggende og førte til et forsterket ubehag. Han var heller ikke komfortabel med å skrive ned sitt kvinnelig navn eller introdusere seg som kvinne med å fortelle folk hva han het. Han skulle veldig gjerne ønske at noen på skolen hadde sett hva han sleit med og, som han foreslår over, spurt «vil du vi skal si han eller hun eller?»

(Informant nr. 4, intervju. 9. februar 2016). Dette tror han hadde utgjort en enorm forskjell for hans tilværelse på skolen. Han forteller at det er ikke nødvendig å ha skiftet juridisk kjønn for at noen skal kunne kalle deg for «han» eller «hun», og at det må gå an å komme fram til en intern ordning på skolen slik at lærere og elever kan være oppmerksom på at vedkommende ønsker å bli tiltalt som «han» eller «hun».

Skolen er en læringsarena hvis hensikt er å forberede unge på deres rolle i samfunnet ved å lære de grunnleggende egenskaper som går på kunnskap og dannelse og slik at de unge kan bli ressurssterke og selvstendige. Skolen skal blant annet undervise barna i samfunnsdannede strukturer. I løpet av skolegangen blir elevene kjent med seg selv og deres identitet er i stadig utvikling. Det vil derfor kunne være svært hensiktsmessig for skolen som arena å være bevisst på fruktbarheten ved å drive en opplysende virksomhet med fokus på identitet, likestilling, og hvilke konsekvenser kjønnskategorisering innebærer. Alle informantene visste at de sto ovenfor en kjønnsidentitetstematikk utenom det vanlige da de gikk på skolen, de visste bare ikke hva det var. Samtlige føler at dersom de hadde blitt sett av de voksne på skolen ville det blitt lettere å takle situasjonen de befant seg i. Da informantene selv har erfart hvor overveldende og ensomt det kan bli når man står alene i en problematikk man ikke helt selv forstår, ønsker alle å være tilgjengelige for å informere om deres kjønnsidentitetstematikk for mennesker som er i samme situasjon som dem, men også for andre slik at man kan øke bevisstheten rundt denne tematikken. Tre av informantene har holdt foredrag eller deltatt på 'levende bibliotek' for å opplyse om kjønnsidentitetstematikk. De vet selv hvor vanskelig det er når man ikke har tilgang til informasjon om kjønnsidentitet og man alene må finne fram til all informasjon man trenger for å komme seg gjennom dette. Vi må bruke skoler, helsetjenesten og utdanningsarenaen for å opplyse om kjønnsidentitetstematikk slik at vi får en fri flyt av informasjon og slik at mennesker skal slippe å være uvitende om egen kjønnsidentitet, men også for å fremme åpenhet for det som er ukjent for oss. Ved at lærere og helsesøstre på skolen sitter på informasjon om kjønnsidentitetstematikk er det mye større sannsynlighet for at elever på denne skolen får den hjelpen de trenger dersom de opplever en form for kjønnsidentitetstematikk da de vil bli sett av de ansatte ved skolen. Informant 1 og 2 påpeker viktigheten av at det blir informert om kjønnsidentitetstematikk på lærerutdanninger og legestudier. Dersom man ikke har kjennskap til noen med kjønnsidentitetstematikk vil det kunne oppleves som vanskeligere å forstå og anerkjenne. Nettopp derfor er informasjon om kjønnsidentitetstematikk så viktig, slik at man unngår at uvitenhet fører til ikke-aksept og ikke-forståelse.

4.5 Institusjonelle normer, et hinder for mennesker med kjønnsidentitetstematikk- anerkjennelse

Tidligere så vi at Frasers definisjon av et rettferdig samfunn omhandler at samfunnsmessige strukturer og institusjoner skal gjøre det mulig for alle å delta på like vilkår. Videre mener hun at vi, for å oppnå dette, behøver en kritisk teori om rettferdighet. Vi trenger å finne ut av hvilke sosiale kamper som er nødvendig for å eliminere systematiske og strukturelle hindre i samfunnet.

Dette kapitlet har til hensikt å undersøke om informantene blir anerkjent som fullverdige partnere i samfunnet og om de dermed behandles rettferdig. Dette vil jeg belyse ved å konkretisere de institusjonelle trekkene som fungerer som hinder i informantenes søken på anerkjennelse som fullverdig partner i samfunnet. Jeg vil gjennom informantenes uttalelser analysere hvorvidt at samfunnet vi lever i er rettferdig eller ikke.

[...] at man liksom skal ta av seg trusa for å vise hvilket kjønn man er, det er jo teit. Også generelt sånn i samfunnet så er det jo veldig sånn deling sånn at hva du ... Eller hvilket biologisk kjønn du er. Så hva er det du har hvis du kler av deg alt, hva er det du ser ut som da? Og det er jo og feil.

(Informant nr. 2, intervju. 17. november 2015).

Informant uttrykker sine meninger rundt det at det er det man har mellom bena som avgjør hvilket kjønn du er. Dette forklarer han ikke henger på greip da mange ikke identifiserer seg med kjønnsorganet sitt, men med sitt psykologiske kjønn. Derfor, forklarer han, oppleves det som veldig begrensende for hans gruppe at kjønnsinndelingen i samfunnet skjer med bakgrunn i det biologiske kjønn. Vi skal se nærmere på prosessen som mange med spesifikke kjønnsidentitetstematikker gjennomgår for å passe inn den korrekte kjønnskategorien.

4.5.1 Tilgang til operasjon

For å få kjønnsbekreftende behandling på Rikshospitalet må man gjennom en psykiatrisk evaluering. Det hele starter med at fastlegen din henviser deg til psykiater eller psykolog og deretter blir man henvist til Rikshospitalet. Deretter vil man få konsultasjonstimer for diagnostisk vurdering for å få bekreftet diagnosen F64.0 Transseksualisme. En slik evalueringsperiode varer vanligvis i et år før man kan starte på hormoner (www.hbrs.no 02.04.2016).

[...] ventetiden er litt for lenge da. [...] altså jeg hadde lyst til å ta den operasjonen uansett [...]. Men jeg måtte få diagnosen, og så måtte jeg gå ett år på hormoner for å få operasjoner .... [...] Eh ... og så tok det jo selvfølgelig litt tid [...] Det er bare veldig mange som føler at de skulle helst hatt operasjonene i går. [...] Fordi det er mange som må vente i flere måneder for å få endokrinologtime som gjør at du forandrer livet, bokstavelig talt, fordi da får du hormoner. Og da må de vente i fire-fem måneder. Det blir litt for mye.

(Informant nr. 2, intervju. 17. desember 2015)

Informant 2 forteller at mange gjennomgår veldig tunge perioder i livet sitt da de må vente lenge på å få hormonene. Han forklarer at hormonene er det første steget til et bedre liv da de forandrer veldig mye på en person. Da informantene fikk hormoner opplevde de at de fikk sterkere maskuline trekk som blant annet skjeggvekst og en annerledes fettfordeling. De fortalte at hormonene også påvirket tankegangen deres. Spesielt informant 1 opplevde store forandringer i sinnstilstanden. Han ble roligere, han stresset mindre, han overtenkte ikke lengre, og han ble mye mer komfortabel i sin egen kropp. At sinnstilstanden blir påvirket kan ha å gjøre med alle de fysiske forandringene en gjennomgår.

Samtlige av informantene mine følte at det var overflødig med en evalueringsperiode på et år, da de alltid hadde hatt den samme følelsen angående deres kjønnsidentitet, og den kom ikke til å endre seg. De visste med seg selv at dette var deres sanne identitet, og det opplevdes derfor som svært frustrerende å måtte bevise det ovenfor andre for å få behandlingen de følte var nødvendig. Andre opplevde forståelse for og fortrolighet med evalueringsprosessen, men skulle likevel ønske at den ikke tok så lang tid. To av informantene fortalte at de ikke fikk mye konstruktivt ut av samtalene med psykiater eller psykolog, men at de kun deltok fordi det var obligatorisk for å få den behandlingen de ønsket. Informant 2 fortalte at han og psykologen

pratet nesten bare om ting som ikke hadde med hans egen psyke og følelser å gjøre, da både han og psykologen opplevde at det ikke var nødvendig. Han møtte opp bare fordi det var obligatorisk i prosessen mot å motta kjønnsbekreftende behandling. Informant 2 fortalte også at de fikk spørsmål som skulle redegjøre for hvorvidt om de hadde vedvarende psykiske helseproblemer som blant annet schizofreni. Dette var for å være sikker på at pasientene faktisk hadde diagnosen F64.0 Transseksualisme, og ikke en annen diagnose. Flere av informantene opplevde disse testene som nedverdiggende, og opplevde at de ikke ble hørt eller tatt på alvor da de måtte gjennom flere slike tester for å *bevise* at følelsene deres var oppriktige. Informant 2 hadde forståelse for at han måtte besvare slike spørsmål og for at evalueringsperioden varte så lenge, men fortalte at han visste om flere tilfeller hvor evalueringsperioden burde vært et unntak for noen da de befant seg selv i en kritisk tilstand i livet sitt på grunn av ekstremt lav livskvalitet. Informant 2 forklarte at i slike tilfeller burde det gått an å ty til andre metoder for å hjelpe disse pasientene raskest mulig da de hadde et sterkt behov for kjønnsbekreftende behandling for å få bedret selvfølelse og livskvalitet.

Samtidig som man tar hormoner forventes det at pasienten gjennomfører en test, såkalt Real Life Test, hvor man lever som det kjønnnet en føler at en er framfor familie og venner. Testen har en varighet på ett år. Noen av informantene følte at dette var bortkastet tid som heller kunne blitt brukt til kjønnsbekreftende operasjoner, da de alltid levde som det kjønnnet de erfarte at de var, og de var redde for at de, etter som tiden gikk, bare ville få mer fremtredende feminine trekk. De hadde allerede fortalt familie og venner om sin kjønnsidentitet og opplevde at den obligatoriske Real Life Test var et steg tilbake i selverkjennelsesprosessen. Et par av informantene ytret at Real Life Test ikke burde være obligatorisk for de som allerede levde som det kjønnnet de erfarte at de var. Etter to år på hormonbehandling kan kjønnsbekreftende behandling i form av operasjoner starte. Hormonbehandlingen varer livet ut. Dersom man ikke får behandling og ikke får stoppet puberteten til det somatiske kjønnnet, vil man kunne få et mer tvetydig kjønnsuttrykk. Noe av det som følger med en kvinnelig pubertet er menstruasjon. Dette uttrykte informantene var noe av det som var mest traumatisk og nedverdiggende da de følte at dette i alle største grad underminerte deres psykologiske kjønn. En av informantene forklarte at å ha menstruasjon som gutt gjorde at han følte seg mindre mandig og han opplevde et forsterket ubehaget i forhold til sin egen kropp.

Det at kjønnsbekreftende operasjoner er en mulighet for de som har behov for det kan ses på som en strukturell anerkjennelse av et individs rett til lik deltakelse i samfunnet. Så må

vi ikke glemme de som blir nektet kjønnsbekreftende behandling fordi de ikke leverte en overbevisende sak i løpet av evalueringsperioden. Det kan være mennesker som har like sterk opplevelse av en uoverensstemmelse mellom somatisk og psykologisk kjønn som informantene opplever, men som ikke har bestått testene. Dette kan være alt i fra samtaler med psykologer, psykiater eller helsesøster som ikke har overbevist om at kjønnsbekreftende behandling er nødvendig.

[...] Så det blir veldig sånn at man prøver å ha et A4ark på hvordan man skal være. Jeg er et sånn perfekt eksempel, eller snart da når jeg skal ta neste operasjon, sånn på hvordan en person som er født i feil kropp skal være. Men det er mange som ikke ha lyst til det. Hvis det er noen som er født i feil kropp og er homofil samtidig, så betyr jo ikke det at de er født i feil kropp «nok» liksom, det er bare det at de er ... Alle er forskjellige. Det er bare noe jeg reagerer på.
(Informant nr. 2, intervju. 17. desember 2015)

Informant 2 forteller at han, gjennom sine opphold på Rikshospitalet, har blitt fortalt at han er et perfekt eksempel på hvordan en som er født i feil kropp skal være. Med dette menes hvordan han erfarer seg selv og sin kjønnsidentitet, legning, og hvilke operasjoner han velger å gjennomgå. Dette, forteller han, innebærer at dersom man skiller seg ut, og *ikke* er et perfekt eksempel på hvordan en som er født i feil kropp skal være, men har flere ting som motstrider mønsteret, vil det kunne være mindre sannsynlig at man får behandling. Dette fordi man har kriterier som må innfris før man kan tillate en kjønnsbekreftende behandling. Dette blir et problem for de som ikke passer beskrivelsen. Informant 2 forteller at dersom man er født i feil kropp og er homofil, er man ikke «nok» født i feil kropp, og man vil kunne nektes behandlings. Dette reagerer han på og opplever som ugreit da alle er forskjellige. Han forklarer at ens legning ikke bør stå i veien for å få den behandlingen en har behov for. Rammene blir for smale, og man nekter mennesker som har behov for hjelp den behandlingen de trenger.

Jeg spurte informant 4 om han syntes at operasjonene er for lite tilgjengelige.

[...] Ja, eh, for det første så må man jo til Oslo bare for å i det hele tatt snakke om det. Du kan jo ikke dra til nærmeste by og gjøre det der. [...] og de operasjonene er det jo ganske lang ventetid på. [...] Jeg syntes jo at man [...] må selv få lov til å bestemme over sin egen kropp og seg selv. [...] Jeg føler på en måte at systemet har fått bestemt over meg [...] Og da på en måte føler jeg at de styrer litt over hvordan jeg har det. [...]

(Informant nr. 4, intervju. 09. februar 2015)

Når jeg intervjuet informant 4 hadde han ikke gjennomgått noen operasjoner. Han hadde nylig startet på hormoner. Han var svært fortvilet over at han måtte gå på hormoner i et år før han fikk tilbud om operasjoner. Dette, forklarer han, oppleves som om systemet bestemmer over han og hans kropp, og han opplever lite eller ingen autonomi over sin egen kropp. Det er en hjelpeløs følelse forteller han.

[...] Det er mange kvelder jeg ikke klarer å sove, jeg bare ligger og tenker at jeg bare har lyst til å gjøre det her og få det overstått og bare bli ferdig med det og bare kunne leve som alle andre og kunne gjøre akkurat det samme som alle andre. Men når man på en måte føler at man blir bestemt over, over sine kropp, det føles ganske tungt og det er ingenting man kan gjøre med det heller. [...] Det er det de sier, de sier det veldig ofte: «om det er riktig for *deg*» [...] Men eh *de* kan jo ikke se om det er riktig for meg! Det er jo bare en som kan vite det og det er jo bare den personen selv. Så ja, jeg føler at de setter litt begrensninger og at de på en måte kontrollerer livet mitt.

(Informant nr. 4, intervju. 09. februar 2015)

Informant 4 forteller at han har vært ganske langt nede psykisk sett. Da han skjønnte at han var født i feil kropp ble ting litt lettere, for nå forstod han *hvorfor* han hadde hatt de følelsene han hadde, men nå som han visste hva situasjonen hans innebar og at det finnes hjelp å få, befant han seg igjen på et vanskelig punkt i livet. Han slet med depresjoner og selvmordstanker. Tanken på at han måtte fortsette å være i denne kroppen var uutholdelig. Han ønsket å leve som alle andre og ikke lenger kjenne begrensninger og kunne gjøre akkurat som han ville. Han vil slippe å være redd for å ha gym på skolen og å være i aktivitet fordi han er redd for at noen skal gjennomskue han eller se at kroppen hans er annerledes. Nå som han vet at det finnes behandling, oppleves det ekstra tungt at systemet tvinger han til å vente. Dette forklarer han blir helt feil da det kun er han selv som vet hva som er riktig for han. Han kjenner, med andre ord, på en sterk følelse av maktesløshet ovenfor systemet.

Informant 1 forteller at det finnes flere aspekter enn bare ventetiden som gjør at behandlingen på Rikshospitalet kan oppleves som ubehagelig.

[...] Også i forhold til behandlingen på sykehuset så blir du konsekvent sendt til kvinneklinikken. Hver jævla gang! *Hver jævla gang* så var det innom den der kvinneklinikken hvor det satt elleve damer og *meg!* [...] Og det er jo i forhold til den her operasjonen, og det også ikke sant, så skal du til gynekologisk undersøkelse *på* kvinneklinikken! Og det eh... jeg liker *ikke* ordet kvinneklinikken! Jeg hater det! Og det er... ja, selvfølgelig alle må til gynekolog, og den ligger som regel på kvinneklinikken. Men å sitte der i en slik prosess... jeg synes de skal avvikle *kvinneklinikken*. Og kalle det for gynekologisk avdeling, ferdig med det. For det er et mer unisex ... det er ikke noe kjønnsbestemt. Så når jeg satt der med skjegg og mørk stemme sammen med elleve damer og ble ropt opp og hørte hviskingen bak meg «hva i helvete gjør *han* her?!» Det var også ganske nedverdiggende.

(Informant nr. 1, intervju. 4. november 2015)

Her forteller informant 1 at det oppleves som svært nedverdiggende å være en mann midt i en kjønnsbekreftende prosess og måtte sitte på et venterom sammen med kvinner inne på kvinneklinikken. Dette var et aspekt med behandlingen hans som han gruet seg til hver gang. Han mener de burde være i stand til å endre litt på omstendighetene i en slik prosess slik at han slipper å måtte forholde seg til kvinneklinikken. Et forslag fra hans side er å endre navnet fra «kvinneklinikken» til «gynekologisk avdeling», da det er mindre kjønnsbestemt. Informant 1 mener at systemet her kommer til kort og at det blir vist lite hensyn til enkeltindividet i institusjonene.

Det informantene forteller om ovenfor kan være en effekt av at de strukturelle institusjonene sitter på for mye definisjonsmakt. Dette fører til lite eller ingen autonomi til individene og de får ikke bestemme fritt over eget liv. Deres livskvalitet blir avhengig av at de består tester og evalueringer som institusjoner er ansvarlig for å arrangere. Dette tar oss videre til neste problematikk som omhandler de strukturelle forhold knyttet til offentlige toaletter og hvordan kjønnskategorisering får en sentral og avgjørende rolle i det vi velger hvilket toalett vi skal bruke.

4.5.2 Do-problematikken

Dette var en problematikk jeg i utgangspunktet ikke var oppmerksom på, men da samtlige informanter mer eller mindre på eget initiativ refererte til denne problematikken som en av de største utfordringene i hverdagen anser jeg dette som en viktig faktor som kan bidra til å belyse likestillingsproblematikken i samfunnet. Med utgangspunkt i informantenes uttalelser ser jeg at kjønnsinndelte offentlige toalett bidrar til å definere oss og kategorisere oss i all offentlighet. Dette har bydd på vanskeligheter for informantene mine. Problematikken rundt toalettbruken går ut på at de aller fleste offentlige toaletter har en todeling innenfor kjønn; toalett for menn, og toalett for kvinner. Dette fører til vanskeligheter for mennesker med spesifikke kjønnsidentitetstematikker da de blir tvunget til å definere sin kjønnsidentitet i det offentlige rom i form av valg av toalett.

[...] Blir mindre turer ut på byen når jeg blir 18 for der var det jo bare [...] herre-do og dame-do. Ingen handicaptoalett. Sant, det er ingenting imellom! [...] En uteplass jeg vet om har en merkelig ting. Inne på herretoalettet er det kun pissoar og ingenting annet. Det er ikke et avlokk med toalett. Så hvis mannfolkene blir trengt for å gjøre nr. 2 så må de enten gå på dametoalettet eller gå en etasje opp på en annen uteplass. Så i den prosessen jeg gjennomgikk kunne jeg ikke gå på denne uteplassen dersom jeg var ute på byen! For da går jeg på feil toalett og får hundkjefte fra kjerringene som står i kø. «Hva faen er det du gjør her?» Så kan jeg jo ikke akkurat sette meg ned i pissoaret heller. Så den uteplassen har en merkelig inndeling på toalettene sine. [...] Toalettene er som regel det som skaper det første problemet. Det er der folk begynner å bli usikre ... og det merker jeg. [...] Det er jo en reel problematikk. Det er jo en redsel for mange. Enkelte plasser så kan det jo ende med at du faktisk får juling dersom du går på feil toalett. [...] la oss si at jeg går inn på et herretoalett og de er usikker på... mannfolkene kan kanskje lett se at jeg er født i en kvinnekropp, men damene så det ikke like lett. Damene anså meg som en mann. På grunn av breie skuldre. Jeg var bygd litt annerledes. Så de bare «unnskyld du er på feil toalett». Men går du inn på et herretoalett, også har jeg ikke skjegg, jeg ser veldig ung ut, kanskje ser jeg homofil ut, kanskje ser jeg sånn og sånn ut. Så reagerer de med sinne! [...] Så det er jo konsekvensene av det valget du tar av en så enkel ting som å gå på do.

(Informant nr. 1, intervju, 04. november 2015).

Som informant 1 forteller her reagerer noen med sinne. Mine informanter, som alle er gutter født med jentekropp, ønsker selvsagt å bruke herretoalettet, men har opplevd at det ikke alltid lar seg gjøre da noen herretoaletter ikke har et eget avlukke med toalett, men kun urinalrenner.

Dersom man er i en prosess hvor man får kjønnsbekreftende behandling vil det ikke la seg gjøre å bruke urinalrenne slik andre menn gjør det.

«[...] Og hvis jeg går inn på et herredo så er det kun sånn der renne, hva gjør jeg da liksom? [...]»

(Informant nr. 3, intervju. 27. desember 2015)

Dersom vanlige toaletter ikke er tilgjengelig på et herretoalett må man benytte seg av alternativet, som ofte er dametoalettet. Informant 1 ytret også at det var ubehagelig å benytte seg av eventuelle handicaptoaletter da man, i det man går ut av toalettet, risikerer å møte på noe i rullestol. Dette, forklarer informant 1, hadde han ikke lyst til å gjøre da han var redd for at personen i rullestol skulle anklage han for å feilaktig utnytte et handicap tilbud. Informantene mine ytret ønsker om unisex-toaletter på alle offentlige plasser. Slik unngår man å måtte definere egen kjønnsidentitet i all offentlighet, og man vil unngå flere blikk og kommentarer fra folk som føler seg støtt eller synes det er ubehagelig fordi noen med forskjellig kjønnsuttrykk som dem selv bruker samme toalett. Informant 2 forklarer at saken ikke blir noe bedre dersom man får flere kjønns kategorier på toalettene, for da må man fortsatt la seg kategorisere.

«Men da blir man fordelt inn i en annen gruppe, så da blir man bare satt i en bås. [...]»

(Informant nr. 2, intervju. 17. desember 2015).

Videre forklarer informant 2 at toaletter hvor det står «Gender neutral» på bare bidrar til mer kategorisering fordi det blir bare en ny kategori. Toalettåsene han snakker om er merket med en figur som er sammensatt av de to tradisjonelle figurene som skal symbolisere mann og kvinne, hvor mannen ser tilsynelatende ut som en vanlig person uten noen spesifikke karakteristika, og kvinnen har på seg en kjole. Den sammensatte figuren som skal symbolisere det kjønnsnøytrale har derfor bare på seg en halv kjole. Slike toalett mener informant 2 bare bidrar til å tvinge folk til å avsløre sin kjønnsidentitet. Dette er fordi det kjønnsnøytrale toalettet han viser til ofte er et tredje alternativ, hvor det allerede finnes et toalett for kvinner og et toalett for menn. De som har en spesifikk kjønnsidentitetstematikk eller som ikke kjenner seg igjen i verken kvinnekategorien eller mannskategorien får et tredje valg, men dette alternativet fører

bare til offentlige «outing» ifølge informant 2. Derfor er tanken at det bare burde være et alternativ hvor ingen kjønnsidentiteter blir ekskludert

[...] Det er flere inne på campen som ikke har tatt hormoner eller noe sånt, som ser veldig maskulin ut, det eneste er liksom med stemmen. Eh og det tror jeg ville blitt veldig teit hvis de skulle gått inn på et eh sånn eh ... kjønnsnøytralt toalett. For da ville man på en måte blitt outed hvis man går inn der.

(Informant nr. 2, intervju. 17 desember 2015).

Så lenge man har to alternativer hvorav det ene er merket herretoalett, og det andre er merket dametoalett, blir man tvunget til å ta et valg av hvilken kategori man tilhører. Det er institusjonaliserte normer som dette som bidrar til å minske noen menneskers status.

«Det er jo en reell frykt som alle går å tenker på når du skal stå der og bare «tør jeg å gå på toalettet her eller skal jeg bare gå videre?»

(Informant nr. 1, intervju. 4. november 2015).

Andre reagerer når de ser noen med forskjellig kjønnsuttrykk fra dem selv bruke det samme toalettet de selv bruker.

[...] Og sånn hvis jeg skulle gått på offentlig do og sånn så har jeg liksom, spesielt før jeg begynte på hormonbehandling så var jeg veldig usikker på «jeg kan jo ikke gå på et jentedo fordi det blir jo veldig feil, og hvis jeg går på et guttedo, kan de ... Ser de noe mistenksomt eller sånne ting.» Så det ... eh ja det har vært litt utfordringer [...].

(Informant nr. 4, intervju. 9. februar 2016).

En hverdagslig ting som å gå på toalettet blir gjort om til et mareritt for noen fordi de, bare med å gå inn døren til et toalett, blir tvunget til å definere seg selv og sitt kjønn framfor andre. Når vi fortsetter med å kategorisere toaletter etter kjønn blir det uttrykk for hvordan samfunnet legger til rette for en manglende anerkjennelse av kjønnsidentitetsproblematikk. Samfunnsmessige institusjoner har makt til å påvirke individers levekår og livsbetingelser. Å ikke oppnå anerkjennelse (for ditt kjønnsuttrykk) betyr at du ikke har en definert posisjon i samfunnet. Det handler om en anerkjennelse av et mangfold. Dersom vi oppnår full

anerkjennelse av ulikheter vil vi som samfunn, ifølge Fraser, få fordeler som lik mulighet til deltakelse.

Informant 2 forteller at denne typen problematikk også er gjeldende når det kommer til inndelingen av garderobene i svømmehaller.

[...] Jeg tror det er en av grunnene til at vi som er i denne situasjonen bader jo aldri, eller dusjer sammen med andre folk. Hvis man er i en garderobe sammen med de man føler seg komfortabel med, eller hvis jeg skulle være i en garderobe med gutter da, så kunne ikke jeg kledd av meg alle klærne. Det ville blitt feil for meg. Men jeg vet ikke om det ville blitt feil hvis vi aldri hadde hatt den inndelingen i kjønn når det gjelder biologisk, hvordan man ser ut.

(Informant nr. 2, intervju. 17. desember 2015).

Denne problematikken har samme utgangspunkt som kategoriseringen av offentlige toalett, men går litt dypere. Her handler det om å bli tvunget til å ta et valg i all offentlighet dersom man ønsker å benytte seg av kommunale tilbud hvor besøket ofte innebærer en tur innom en garderobe som for eksempel svømmehaller eller treningssenter. Valget av garderobe kan være vanskelig å ta da en ofte må kle av seg klærne i slike sammenhenger.

Dersom man har en spesifikk kjønnsidentitetstematikk og er usikker på hvilken garderobe man skal anvende, vil det beste alternativet, som informant 2 forklare over, kunne være å velge å ikke benytte seg av disse tilbudene.

Problematikken som informantene mine her beskriver er det nok mange som ikke er bevisst på. Å gå på toalettet er et hverdagslig og uproblematisk gjøremål for de fleste. Vi er så vant med kategoriseringen at vi ikke tenker over at det blir et problem for noen, og at det finnes noen som opplever forvirring og/eller vanskeligheter når de ønsker å bruke det toalettet som tilhører den kjønnskategorien de selv føler de tilhører, eller hvis det rett og slett ikke er et kjønnsinndelt toalett som går overens med noens kjønnsidentitet. Det er lite eller ingen bevissthet rundt denne problematikken blant majoriteten. Det bør nevnes at det allerede finnes steder hvor offentlige toaletter ikke blir kategorisert etter kjønn, såkalte unisex-toaletter. Dette er toaletter som ikke ekskluderer noen kjønnsidentiteter. Fortsatt er det slik at majoriteten av offentlige toaletter har en kategorisering basert på kjønn. Det er nødvendig med en bevisstgjøring av denne problematikken i det offentlige rom, og endelig en endring av de kjønnsinndelte toalettene. Ubetenksomheten rundt en slik sentral problematikk gjør det

vanskeligere å oppnå anerkjennelse for mennesker med kjønnsidentitetstematikk og på den måten oppnå likestilling ved at alle har muligheter til å delta i samfunnet på samme vilkår.

4.5.3 Passtematikken

Mange med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk opplever vanskeligheter når det kommer til personnummer og pass. Det siste sifferet i personnummeret viser om nummeret tilhører en kvinne eller en mann. Dette betyr at det per dags dato kun er tillatt med to ulike kjønn i passet. Personer som har fått diagnosen F64.0 Transseksualisme og som får kjønnsbekreftende behandling i form av hormoner og/eller operasjoner ønsker ofte å endre deres juridisk kjønn. For at staten skal anerkjenne et kjønnskifte har man vært nødt til å sterilisere seg. Et statlig oppnevnt utvalg har enstemmig gått inn for at det ikke lenger skal være nødvendig å gjennomgå en kjønnsbekreftende operasjon eller sterilisere seg for å skifte kjønn i passet, da de mener denne prosessen er i strid med menneskerettighetene. Utvalget foreslår dessuten at aldersgrensen for å skifte kjønn skal være 18 år, men at mennesker under 18 år kan få skiftet kjønn på gitte vilkår. Rapporten innebærer ikke forslag om å tilføye et tredje kjønn i passet, noe Sosialistisk Venstreparti mener tyder på at vi fortsatt ikke er i mål. Benjamin Resurssenter, en støttegruppe for mennesker som har, eller har hatt diagnosen Transseksualisme F64.0 og som går gjennom en kjønnskorrigerende behandling på Rikshospitalet, mener at forslaget har noen svakheter. De mener forslaget burde vært konsekvensutredet og at det må være en refleksjonstid på seks måneder fra man søker nytt juridisk kjønn, til det effektueres. Dette for å unngå at tilbudet om å skifte kjønn blir utnyttet. Informant 1 forteller om hans opplevelser rundt passproblematikken.

I: Ikke noe reising for jeg vil ikke bli tafset på flyplassen av sikkerhetsvaktene og... For de ser et bilde, så kan de komme nærmere og så... er det kanskje et annet bilde

F: Reagerer de?

I: Jah! [...] Jeg sluttet jo å reise. Jeg var aldri å besøkte bestefar i utlandet fordi det stod feil på passet og på flybilletten. Og til og med etter at jeg hadde endret navn og begynt på hormoner, men jeg hadde ikke fått endret personnummer, så går det automatisk inn på flybilletten «mr.» eller «miss» i forhold til personnummeret. Og jeg ble stoppa, jeg skulle til Oslo på sykehuset i forhold til utredning av hele prosessen og ble stoppa av flyvertinna når jeg kom og sjekket inn billetten der og eeh... «unnskyld jeg må ta deg litt til siden her, det er feil her.» Da stod det

«Ms.» på billetten og så kommer jeg med skjegg og mørk stemme og eh... «nei det måtte være noe feil»... og det... var bare å begynne å forklare hvorfor det var feil. Og det var jo ikke behagelig for meg. Jeg måtte jo stå foran alle, alle sto jo å stirra på meg og tenkte «hva er det her for noe?». Og det var jo mer enn bare flyvertinna som fikk med seg den forklaringen! Og det er jo ganske nedverdiggende. [...]

(Informant nr. 1, intervju. 4. november 2015)

Over en lengre periode unngikk informant 1 alle reiser som innebar flyvning. Han opplevde ved flere anledninger at han ble tatt ut av køene på flyplassen og måtte forklare hvorfor det sto «Ms.» på flybilletten hans og ikke «Mr.», da han åpenbart så ut som en mann. Dette var problemer han møtte på før han fikk endret kjønnet i passet sitt. Han forklarer at det var fryktelig ubehagelig at det stod et annet kjønn i passet hans enn det han identifiserte seg med, og at denne problematikken, for han, ble altoppslukende. Han forklarer så at han skulle heller sett at der var mulighet for å velge en «x» i passet sitt, i stedet for «female» eller «male». Dette forklarer han slik:

«[...] Den kan funke for transepersoner når du er i midt imellom og ikke har så mye annet å definere deg som, så ville jeg heller valgt x framfor female. [...]»

(Informant nr. 1, intervju. 4. november 2015)

Informant 1 forteller at en «x» i passet ville ha funket når man er i prosessen med kjønnsbekreftende behandling, men den vil miste sin verdi i det man er ferdig med prosessen og juridisk kan bli sett på som en mann. Han mener altså at en «x» i passet ikke passer for de som har samme spesifikke kjønnsidentitetstematikk som han selv, da de ønsker å juridisk tilhøre det andre kjønn. En «x» i dette tilfellet vil bare symbolisere noe annet, noe midlertidig. En «x» er bare et midlertidig bedre alternativ enn «female» i informant 1 sitt tilfelle. Han hadde et sterkt ønske om å få endret sitt juridiske kjønn. Dette innebar riktignok at han måtte sterilisere seg.

[...] Men jeg fikk ikke alternativet om å fryse ned egg og kunne bli forelder seinere i livet heller. [...] nå blir det jo åpnet for at du kan få endre personnummer uten den tvangssteriliseringen, men du får likevel ikke noe alternativ om å fryse ned egg for å kunne donere til en framtidig partner eventuelt ... fordi det blir surrogat ... [...] jeg har jo ingen mulighet nå whatsoever til å få egne barn ... som er mine. Det ... min etniske arv ikke sant ... genetikken og ... [...] jeg får

ikke det, jeg kan ikke det! Ikke i det hele tatt. Så jeg må finne noen andre måter å gjøre det på. Og det var ... det var kanskje det såreste punktet med hele prosessen. Det var å fjerne akkurat den muligheten. Jeg er jo glad i barn ikke sant, har jo lyst på egen familie [...] de fleste vennene mine har barn og har slått seg ned [...] Jeg kan ikke gjøre de tingene. Ja jeg kan slå meg til ro og sånt, men eh ... det blir ikke på samme måte igjen ... og den synes jeg er litt stygg av ... den norske stat. [...]

(Informant nr. 1, intervju. 4. november 2015)

Det faktum at informant 1 måtte sterilisere seg for å få endret sitt juridiske kjønn i passet, ser han på som et brudd på menneskerettighetene. Derfor bruker han nesten konsekvent uttrykket «*tvangssterilisering*», da han føler at han ikke hadde noe annet valg. Han forklarer at det verste med prosessen er at man ikke kan fryse ned egg før en steriliserer seg. Han har alltid vært veldig glad i barn og har lenge ønsket å få egne barn slik at han kan videreføre sin etniske arv. Han ønsket at han hadde hatt muligheten til å fryse ned eggene sine, og ved en senere anledning få sine biologiske barn med en partner. Dette, føler han, hadde vært den eneste rette løsningen da det å være mann og være gravid, for han, er fullstendig uaktuelt. Han føler han har blitt frarøvet sin rett og mulighet til å få egne barn og med det blitt frarøvet selvbestemmelse over sin egen kropp.

[...] De sier jo at «det er jo ditt valg om du ønsker å gjøre det eller ikke», men hvis du ikke gjør det så får du ikke det personnummeret du har behov for. Og da er det litt sånn jaaa ... jeg kan jo ikke gå rundt her å hete Ola Normann og ha skjegg og være mann, men så står det i alt av papirer at jeg er kvinne! [...] Jeg føler at jeg blir lurt til å ta det valget. Det er ikke noe midt imellom. På et punkt blir du tvunget til å ta det. «Men det var et frivillig valg, for det va *du* som tok det! Du valgte å gjøre det». Ikke sant, så de kan ikke klandres for det i etterkant. [...]

(Informant nr. 1, intervju. 4. november 2015)

Informant 1 hadde et stort behov for å få sitt riktige kjønn i passet for å unngå ubehageligheter på flyplasser hvor han måtte redegjøre for kjønnsidentiteten sin. Han er fortsatt svært bitter og opplever det som veldig urettferdig at han hele tiden har fått beskjed om at «*det er jo ditt valg om du ønsker å gjøre det eller ikke*» (informant nr. 1, intervju. 4. november.), fordi han føler at valget aldri var hans. Det ville vært i strid med hans selvoppfatning og kjønnsidentitet dersom det stod «F» i passet hans. Han føler at han har blitt lurt av den norske stat.

Det at informant 1 oppfatter det faktum at han måtte sterilisere seg for å få sitt korrekte kjønn i passet som et brudd på menneskerettighetene, belyser hvor brutal denne ordningen kan fremstå for mennesker med spesifikke kjønnsidentitetstematikker.

5 Diskusjon

5.1 Å takle utfordringene

For informantene har det hjulpet å være åpen om egen kjønnsidentitet. Alle informantene har uttrykt at de, til tross for opplevelsen av å ikke føle seg bekvem i sin egen kropp, føler seg svært trygge på seg selv og hvem de er. Etter å ha intervjuet fire informanter som har fått diagnosen F64.0 Transseksualisme, og etter å ha blitt overrasket over deres evne til å alltid se det positive i erfaringer og andre mennesker, har jeg vurdert muligheten for at dette har blitt en form for en overlevelsesmekanisme. Alle informantene kan fortelle at de føler at de blir godkjent for den de er blant mennesker som står de nær, men de har også opplevd å møte mennesker som viser lite eller ingen forståelse for deres situasjon. Tre av informantene kunne også fortelle at de negative ladete møtene med andre mennesker ikke påvirket dem i så stor grad. De kunne bli irritert og lei seg der og da, men de opplevde ikke det som et problem som gjorde hverdagen deres mer utfordrende. Informant 1 har gått fra en barndom og en ungdomstid hvor hverdagen var fylt med frustrasjon, ubehag og sinne, til å bli en voksen mann med en positiv innstilling til verden rundt seg. Han har funnet en strategi som fungerer for ham; å tenke positivt og handle positivt i stedet for å fordele skyld og gå med et sinne for omverdenen. Det kan se ut til at informantene har tilegnet seg en egenskap for å overkomme det negative man kan risikere å møte på, og at dette hjelper dem i møte med mellommenneskelig relasjoner. Dette har de gjort ved å lære seg selv å være positiv og fokusere på det som betyr noe; at en er trygg på seg selv. Ut ifra informantenes fortellinger om hvordan de følte seg da de innså at de hadde utfordringer med tokjønnsmodellen, må jeg åpne for muligheten for at de, etter å ha erfart ubehag og usikkerhet med egen kropp, har innsett, bevisst eller ubevisst, at de må ståsette seg for omverdenens reaksjoner. De prøver å være uimottakelig for negative kommentarer og blikk da de helt sikkert har hatt nok med å hankses med egne følelser. Slike møter gikk i større grad inn

på informant 4. Han er den yngste av alle informantene og hadde, på det tidspunktet intervjuet foregikk, ikke startet med kjønnsbekreftende behandling. Han hadde begynt på hormoner og var akkurat begynt å tilvenne seg forandringene som kroppen hans gikk gjennom. Han slet fortsatt med å godta kroppen sin og følte seg veldig utilpass mye av tiden. Dette tenker jeg tyder på at de andre informantene, da de var kommet lengre i prosessen enn informant 4, i større grad hadde begynt å akseptere seg selv og kroppen sin. Informant 4 ventet fortsatt på behandling og befant seg i en skjør tilstand og hadde store vanskeligheter dersom noen kalte han for «hun» eller brukte det gamle kvinnelige navnet hans. Slike ting plaget ikke de andre informantene. Det tenker jeg tyder på at man lærer mye om seg selv og andre i det man gjennomgår prosessen med kjønnsbekreftende behandling og at man, i det man nærmer seg sin ønskede fysikk, blir mer trygg på seg selv og mer tilfreds. Jeg har dermed all tro på at informant 4 også kommer til det stadiet når han begynner på sin behandling. Vi ser at den kjønnsbekreftende behandlingen har svært mye å si for informantene og deres selvfølelse. Jeg vil derfor konkludere med at dersom dette tilbudet hadde blitt mer tilgjengelig ved at den kjønnsbekreftende behandlingen hadde en kortere ventetid, ville flere mennesker som har en spesifikk kjønnsidentitetstematikk raskere nådd frem til en tilstand hvor de er mer tilfreds og komfortabel med kroppen sin. Informantene kunne fortelle at de visste om flere med spesifikke kjønnsidentitetstematikker som, på grunn av lang ventetid på behandling, ble svært deprimert. Noen av de begynte med selvskading og ble suicidale. For noen ble ventetiden for lang. De valgte å reise til utlandet for å få kjønnsbekreftende behandling. Dette, forklarte informant 2, at han hadde stor forståelse for, men han anerkjente også faren ved å få behandling for raskt, da det kunne bli veldig mye å tilvenne seg på veldig kort tid. Å framskynde denne prosessen kan likevel redde livet til noen som sliter med depresjoner og selvmordstanker.

Flere av informantene sa at de føler at de vokser opp mye raskere enn vennene sine på grunn av de erfaringene de gjør seg rundt det å føle et så stort ubehag med egen kropp og det å alltid være beredt på å bli stigmatisert av enkeltpersoner og institusjoner. Informant 2 fortalte at han følte at han ganske raskt nådde voksenlivet fordi i hans situasjon blir man tvunget til å være reflektert og emosjonelt moden for å kunne takle motgang og mennesker som ikke forstår hva deres situasjon innebærer. Dette fortalte flere av informantene var noe av det beste med å være i deres situasjon; at de følte at de var i stand til å reflektere over ting i større grad enn deres jevnaldrende, og at de etter hvert ervervet en evne til å i større grad kunne kontrollere emosjonene sine. Dette følte de gjorde dem mer forberedt på å gjennomgå den kjønnsbekreftende prosessen da de må gjennom flere store endringer som ofte kan oppleves

som svært overveldende. Informantenes evne til å være positiv i møter med mennesker som viser mangel på anerkjennelse og forståelse for det de gjennomgår mener jeg beviser at det ikke er kjønnsidentitetstematikk og kjønnsuttrykk alene som avgjør et individs livskvalitet og levekår. Individuelle egenskaper som evnen til å se det positive i andre mennesker, evnen til å se verdien av personlige erfaringer, og å ha mot til å være seg selv til tross for hva andre måtte mene og tenke vil absolutt spille en avgjørende rolle for et individs selvverd og levevilkår. Disse egenskapene vil kunne hjelpe dem mye i sosiale relasjoner, men det er begrenset i hvor stor grad de vil hjelpe dem i møtet med samfunnsskapt institusjoner.

Mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk kan fungere som en hjelpelig instans som synliggjør hvor våre normer og institusjoner kommer til kort og ekskluderer enkeltindivider fra et fullverdig partnerskap i samfunnet med like rettigheter og forutsetninger. Informantene forteller at det som var mest utfordrende i hverdagen var kampen om samfunnsmessig anerkjennelse. De fortalte at betydningen av institusjonelle ordninger som pass og offentlige toaletter, ikke kan undervurderes. Dette er strukturelle forhold som hadde en stor påvirkningskraft på hverdagen deres. På hver sin måte forsøker informantene å overbevise samfunnet om at det er ingenting unormalt eller avvikende ved å ha en kjønnsidentitetstematikk. Tre av de har forelest på skoler og i lokalsamfunnet deres. Kanskje kan dette brukes til overbevisning om at de normene vi har i dagens samfunn ikke gir rom for alle. I bunn og grunn skal det da ikke være nødvendig å måtte overbevise noen som helst om at egen kjønnsidentitet ikke er et avvik, men jeg har forståelse for at det er det det har kommet til. Som en som ikke passer inn i samfunnets binære kjønnskategorier vil en kunne finne seg selv i en posisjon hvor en må kjempe for retten til å være seg selv. Ut i fra informantenes fortellinger om deres utfordringer med samfunnsskapt institusjoner virker det åpenbart at en revisjon av tilgangen til kjønnsbekreftende behandling, offentlige toaletter og pass-ordningen er på sin plass.

Etter intervjuene så jeg relevansen til Garfinkels teori om å *gjøre kjønn*. Jeg fikk et mye klarere perspektiv på hva det vil si å gjøre kjønn og er innforstått med at *alle* gjør kjønn, det er ikke et fenomen som utøves utelukkende av mennesker med spesifikke kjønnsidentitetstematikker. Å *gjøre kjønn* er noe vi alle gjør, men det er ikke alltid bevisste valg og refleksive prosesser. Jeg tror at når man utfører handlinger som er i tråd med eget kjønn, så føles det trygt og virker bekreftende. Derfor blir det en interesse, bevisst eller ubevisst, å handle i tråd med eget kjønn. Å få bekreftelse er noe som er svært viktig for individer, og i en eller annen grad er det noe vi alltid streber etter. Maslows behovsteori forteller oss at vår streben

etter anerkjennelse forklarer vår atferd og fungerer som motivasjon når vi deltar i mellommenneskelig samhandling (Maslow 1998). Det kommer fram i informantenes fortellinger om barnehage og skole at de voksne ikke alltid tenker over hvilke konsekvenser det har for barn med kjønnsidentitetstematikk å bli plassert i en kategori de ikke nødvendigvis føler seg komfortable med. To-kjønnsmodellen har en dominant rolle i samfunnet. Dette ser vi ved mangelen på oppmerksomhet rundt det faktum at barn kan ha en annen kjønnsidentitet enn hva først antatt. Barn med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk får ikke den samme muligheten til å utfolde seg selv og sin kjønnsidentitet på grunn av kategoriseringsbehovet av somatisk kjønn. Da informantene var barn var informasjon om kjønnsidentitetstematikk lite tilgjengelig, og de ble ofre for samfunnets behov for å følge stereotypiske samfunnsskapt normer og verdier. Informantenes opplevelser og erfaringer er et resultat av vårt kategoriseringsbehov og vi ser hvor stor rolle disse kategoriene spiller allerede i barndommen. Følelsene som er uforenelige med samfunnsskapt normer og verdier fører til begrenset selvverd og levekår.

Hensikten med denne oppgaven har vært å sette fokus på behovet for å oppnå anerkjennelse av enkeltindividene som fullverdige partnere i samfunnet og ulikhetene som skiller oss fra hverandre. Samfunnets ensidige syn på kjønnsidentitet viser seg å være en avgjørende årsak til at mennesker med spesifikke kjønnsidentitetstematikker ikke føler seg anerkjent verken i sosiale relasjoner, eller gjennom strukturelle ordninger. Med andre ord kan en si at samfunnets todelte kjønnskategorier kan være med på å avgjøre hvorvidt at en føler seg komfortabel med sitt somatiske kjønn eller ikke. Dersom kjønnskategoriene i samfunnet ikke hadde vært så dominante og åpenbare kan en undre på om kjønnsidentiteter i det hele tatt hadde vært en problematikk for noen. Tjora (2012) understreker at så lenge individene er i den samme orden eller kultur skaper de orden (eller samfunn) som de tar for gitt. Det betyr at menneskers hverdagskunnskap blir sett på som en forutsetning for samfunnsdannelse. Denne teorien får en til å undre over hvordan det kunne vært dersom vi hadde modernisert og tilpasset vår hverdagskunnskap til å omfatte individene i samfunnet vårt, og ikke utelukkende grupper eller majoriteten som representerer «normalen».

På grunn av samfunnets sterke tokjønnsmodell står vi ikke med makten til å definere oss selv. Vi har ikke den friheten. Det blir ikke gjort plass til de som føler de ikke passer inn i tokjønnsmodellen på grunn av et kollektivt samfunnsmessig krav om at alle skal defineres og kategoriseres som enten mann *eller* kvinne. Det blir derfor et behov for de som opplever at de er født i feil kropp å tilpasse kroppen sin slik at det blir samsvar mellom det psykologiske og

det biologiske kjønn. Slik at de passer inn i en av kategoriene. På denne måten kan de finne innpass i samfunnet. Etter at man har tilpasset kroppen sin gjennom operasjoner og hormonbehandling og da virker mer overbevisende som det kjønn man selv erfarer at man er, vil det være lettere å bli anerkjent som det kjønn man føler at man tilhører. Hvorfor skal det være slik at noen må tilpasse sitt eget ytre for å passe inn i samfunnet? De som opplever en uoverensstemmelse mellom psykologisk og biologisk kjønn har jo en veldig sterk følelse av at noe er feil, og hva som må til for at det skal føles rett. Informantene forklarer det slik at de føler at de mangler noe grunnleggende ved sitt fysiske uttrykk for å føle seg komplett, tilfreds eller komfortabel. Informantenes beskrivelse av dette fenomenet kan tolkes som et slags avstandsforhold mellom selvet og kroppen, hvorav så lenge en av de består, kan ikke den andre være komplett, det motsatte av en symbiose oppstår, en dysbiose. Kjønnsbekreftende operasjoner og behandling føles derfor som løsningen slik at man får overensstemmelse mellom det psykologiske kjønn og det biologiske kjønn. Ut i fra dette kan en forstå at det handler ikke bare om å få anerkjennelse for den du er fra andre. Det handler også om å erverve en positiv selvfølelse og dermed øke livskvaliteten. Man kan spørre seg om det hadde vært mulig å leve med ulike og blandede kjønnsuttrykk dersom det hadde vært samfunnsmessig akseptert. Dersom to-kjønnsmodellen ble tilstrekkelig utfordret, ville et mangfold av kjønnsuttrykk da kunne vært mulig? Eller vil det alltid være slik at man vil søke et samsvar mellom det biologiske og psykologiske kjønn? Dette er interessante spørsmål som jeg ikke har mulighet til å gå videre inn på i denne oppgaven.

Problemstillingen har blitt besvart ved at jeg har analysert informantenes fortellinger. Jeg har kommet fram til at mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk kan oppleve sin situasjon som utfordrende dersom de ikke har tilgang til informasjon om kjønnsidentitetstematikk og opplever at menneskene rundt de ikke har forståelse for hva de gjennomgår. Spesielt gjennom deres tidlige erfaringer i barnehage og skole opplevde alle informantene at tokjønnsmodellen hadde en begrensende funksjon da de opplevde at de ble plassert i en kjønnskategori som de ikke følte noe tilhørighet til. Informantene forklarte at det å bli inndelt i kjønnsbaserte grupper i barnehagen og i skolen opplevde de som svært ubehagelig.

Ved å ta utgangspunkt i informantenes fortellinger om deres erfaringer med tilgangen til kjønnsbekreftende behandling, offentlige toaletter og pass har jeg kommet fram til at samfunnsstrukturerte institusjoner ikke bidrar til anerkjennelse av mennesker med en spesifikk

kjønnsidentitetstematikk som fullverdige samfunnsborgere med like rettigheter og lik mulighet for deltakelse. Rettere sagt ser vi, ut i fra informantenes fortellinger, at offentlige toaletter og kjønnsordningen i pass har en begrensende funksjon når det kommer til mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk sine muligheter for lik deltakelse. Det at de blir tvunget til å offentlig kategoriserer sin kjønnsidentitet i det de velger hvilket toalett de bruker, eller dersom det står «F» i passet og vedkommende ser ut som en mann, er et bevis på at mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk ikke har like rettigheter. Konklusjonen er dermed at de institusjonelle normene fungerer som et hinder for gode levevilkår for mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk.

Hva kan så samfunnet bidra med for å øke muligheten for at mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk blir anerkjent som samfunnsborgere med like rettigheter og lik mulighet for deltakelse? Ut i fra informantenes fortellinger, og analysene av disse, ser vi, som skrevet ovenfor, at samfunnsskapte institusjoner i stor grad er med på å begrense livskvalitet og levevilkår for mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk. Dersom vi avviker de kjønnsinndelte toalettene ville samfunnet hatt én institusjon mindre som oppfordrer til kjønnskategorisering og ufrivillig, offentlig «outing» av mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk. Hva kjønnskategorisering angår, er ikke kjønnsinndelte toaletter det eneste problemet. Bruken av kjønnsinndelte toaletter har forekommet da samfunnet har et tilsynelatende generelt ønske om å drive med kjønnskategorisering. Offentlige kjønnsinndelte toaletter er et produkt av dette, og det er også noe av det som skaper store problemer for mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk. Da det, i alle fall i første omgang, vil være svært vanskelig, ja noen vil kanskje til og med si at det er umulig; å eliminere det kollektive ønsket om kjønnskategorisering, vil en avvikling av kjønnsinndelte toaletter være en fin plass å starte.

Det er, som nevnt tidligere, allerede foreslått å endre på kjønnsboksene i passet og legge til et tredje kjønn, «x». Det er også blitt foreslått at det skal bli lettere å skifte kjønn i passet, og dermed avvikle loven som den er nå; at en må steriliseres for å få endret kjønn i passet. Alle forslagene tar samfunnet i riktig retning hva aksept og inkludering angår, men muligheten til å velge en «x» i passet vil ikke, ifølge informantene, hjelpe dem. Forslaget om at det skal bli lettere å skifte kjønn er også, som vi så tidligere, diskuterbart. Dersom forslaget kommer igjennom vil det uansett gjøre det mye enklere for mennesker som har behov for å skifte juridisk pass, da lovforslaget innebærer at en ikke trenger å sterilisere seg.

5.2 Blir Frasers kriterier for anerkjennelse oppfylt?

Med utgangspunkt i informantenes fortellinger ser det ut til at det norske samfunnet per i dag, ikke er rettferdig, da dets strukturer og institusjoner ikke gjør det mulig for alle å delta på like vilkår. Som vi har sett begrenser samfunnets strukturer og institusjoner noen menneskers levevilkår. 13. juni 2013 vedtok Stortinget en ny anti-diskrimineringslov som har som formål å sikre vern mot diskriminering på grunnlag av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Anti-diskrimineringsloven er et gjennombrudd for organisasjoner for transpersoner og mennesker med annen kjønnsidentitetstematikk og skal fungere som et virkemiddel mot usaklig forskjellsbehandling i arbeidsliv, samfunnsliv og i anskaffelse av likeverdige helsetilbud (van der Ros 2013b). Dette er et skritt i riktig retning, men hva innebærer det i praksis? For at mennesker med spesifikke kjønnsidentitetstematikker skal få merke konsekvensene til den nye loven må vi handle direkte ved å endre de institusjonene som utfordrer mennesker med spesifikke kjønnsidentitetstematikker sine muligheter til å delta på like vilkår i samfunnet.

Som vi så tidligere så ønsker Fraser å fremheve at vi må jobbe for anerkjennelse av forskjell, og at dette aldri egentlig kan oppnås dersom vi ikke avviker overfladisk likestilling basert på gruppeidentiteter. I tråd med denne oppgavens problemstilling vil det med andre ord si at dersom vi lager en tredje kjønnskategori på de offentlige toalettene; dametoalett, herretoalett og toaletter for de som ikke faller innenfor damekategorien eller herrekategorien, vil vi fortsatt ikke oppnå anerkjennelse av mennesker med spesifikke kjønnsidentitetstematikker. Dette vil, også ifølge informant 2, ikke eliminere det faktum at en fortsatt må definere seg selv og sin kjønnsidentitet i det en velger hvilket toalett en skal bruke. Det er ikke det at det er for få kategorier å velge mellom på toalettene, problemet er at man *må ta et valg* av hvilket toalett en skal bruke og på den måten bli tvunget til å kategorisere seg selv. Det er det at vi i det hele tatt har kjønnskategorier på toalettene som byr på problemer. Dersom vi kan eliminere kategoriene på toalettet, vil en også kunne eliminere behovet for å kategorisere seg selv i det man må på toalettet på et offentlig sted. Gjensidig anerkjennelse av identitet og annerledeshet er ikke nok for å skape et rettferdig samfunn. Vi trenger også en omfordeling av penger og makt (Fraser 2000). Omsatt til denne oppgavens tema kan vi si at anerkjennelse av mennesker med kjønnsidentitetstematikk som gruppe med en egen identitet ikke er tilstrekkelig. Samfunnet må også se på de andre konkrete institusjonaliserte ordningene som bidrar til

manglende anerkjennelsen, som rettigheter til operasjoner (og de kriteriene som er knyttet til denne), muligheten for å skifte kjønn i passet i tillegg til deres generelle livsvilkår, og en fri flyt av informasjon om kjønnsidentitet. Transpersoner blir offisielt sett på som mennesker med mentale lidelser eller atferdsforstyrrelser. Statlige representanter for Danmark har uttalt at å kategorisere transpersoner som psykisk syk er stigmatiserende og at de ikke lenger har tålmodighet for World Health Organisation (WHO) sin definisjon av transpersoner. Sosialdemokratisk helsetalsmann Flemming Møller forklarer at de ønsker at diagnosen skal være nøytral. Han forteller også at selv om WHO jobber for en ny registrering av diagnosen så går det for tregt. Dersom systemet ikke er endret innen oktober 2016 vil Danmark ta saken i egne hender og bli det første landet i verden som ikke lenger definerer transpersoner som mennesker med mentale lidelser eller atferdsforstyrrelser (The Independent 2015 hentet: 16.05.16).

Med dette gjør vi som Fraser foreslår; vi fokuserer på de institusjonelle ordningene i samfunnet som begrenser noen menneskers status. Ved dette fokuset vil vi i større grad kunne bli bevisst på i hvor stor grad noen institusjonaliserte normer begrenser anerkjennelse på individnivå, og fremmer anerkjennelse av gruppeidentiteter. Dersom vi oppnår anerkjennelse på individnivå fremfor gruppeidentiteter vil vi være nærmere målet som er inkludering i et institusjonalisert samfunn og vi vil ha endret på det som Fraser mener nå er et feilaktig plassert fokus av anerkjennelse. Det vil si at folk ikke blir tvunget til å organisere seg i grupper som sloss for anerkjennelse for sine spesifikke utfordringer. Kollektive kamper for anerkjennelse fører lett til en form for identitetspolitikk, der et aspekt ved individenes identitet forsterkes på bekostning av andre. Fraser mener at ved å fortsette å utelukkende dele ut anerkjennelse til gruppeidentiteter skaper vi et behov for å tilhøre en gruppe for å oppnå anerkjennelse. Vi må fremme anerkjennelse av enkeltindivider (Fraser 2000).

5.3 Anbefalinger til tiltak i skolen

Åse Røthing og Stine H. Bang Svendsen (2011) skriver i *Sexuality in Norwegian Textbooks: Constructing and Controlling Ethnic Borders?* om hvordan kjønnslikestilling og homofile rettigheter blir befestet som modeller for det som er typisk norsk, i pedagogiske tekster. De har sett på lærebøker fra 8., 9., og 10. klasse som ble publisert mellom 2006-2008. Ut ifra deres analyser har de kommet fram til at kjønnslikestillingsproblematikken har en tendens til å bli definert som noe som foregår i andre kulturer, og noe som, i norsk sammenheng, hører fortiden til (Røthing 2004). Røthing og Svendsen gjennomførte i 2008 en undersøkelse av undervisningen om seksualitet ved ungdomsskolene i Trondheim kommune (Røthing og Svendsen 2008). Selv om de understreker at undersøkelsen ikke er representativ i vitenskapelig forstand da de kun fikk inn svar fra 45 av 90 personer, forklarer de at de fortsatt mener at den kan gi en indikasjon av hvilke temaer som blir prioritert i undervisningen. Undersøkelsen viser at de fem vanligste temaene i seksualundervisningen er forelskelse, abort, grensesetting i forhold til egen kropp og seksualitet, sikker sex i heteroseksuelle relasjoner og graviditet og prevensjon. Informasjon om homofili og transkjønnethet var to av de temaene som ble prioritert lavest i undervisningen (Røthing og Svendsen 2009). Ut ifra dette ser vi at identitet er et tema som ikke blir inkludert i seksualundervisningen. I forlengelsen av Røthing og Svendsens forskning ønsker jeg å åpne for muligheten om det er et behov for en revisjon av undervisningen i den norske skole når det kommer til å lære elever om kjønnsidentitetstematikk, toleranse og de grunnleggende rettighetene vi har. En slik revisjon vil i så tilfelle gjelde utover seksualundervisningen, og inkludere fag som blant annet samfunnsfag, naturfag og religion livssyn og etikk

I *Alskens Folk* stadfester Janneke van der Ros (2013a) at barn og unge med kjønnsidentitetstematikk er sårbare i skolen da det er manglende kunnskap blant lærere og andre voksne. Det er dessuten begrenset toleranse for annerledeshet blant medelever. Dette kommer som følge av at heteronormen oppleves som et krav som det er vanskelig å komme utenom. Van der Ros (2013a) skriver at heteronormen ofte fører til mobbing. Dette kommer som følge av at skoleundervisningen ikke inkluderer kjønnsidentitetstematikk (van der Ros, 2013a). Van der Ros viser til samtaler med informanter som opplever at omgivelsene forveksler kjønnsidentitet med seksuell orientering, noe hun mener bidrar til vedvarende usynliggjøring

av personer med kjønnsidentitetstematikk og fører til at barn og unge som strever med spørsmål rundt sin kjønnsidentitet ikke får den type hjelp de trenger (van der Ros 2013a).

Informant 2 forteller at han har vært med på å holdt foredrag på «folkehelseuka» hvor de snakket om at undervisning om depresjonsmestring og kjønnsidentitetstematikk burde inkluderes i skolen. Han opplevde en stor interesse for denne tematikken fra publikums side. Når saker om kjønnsidentitetstematikk kommer fram i media eller andre steder, vil mange kunne oppleve å ha lite eller ingen informasjon om temaet. Dersom kjønnsidentitetstematikk hadde vært et tema det ble undervist i på skolen ville vi kunne unngått dette. Informant 4 legger til at dersom han selv hadde vært lærer eller rektor ved en skole, ville han vært svært oppmerksom på om det var noen elever med kjønnsidentitetstematikk. Selv har han erfart hvordan det er å ikke bli sett av de voksne, og ønsker at noen hadde kommet bort til han og snakket med han. Vi kan med dette se verdien av opplyste lærere, rektorer og helsepersonell i skolen. Det er også viktig av disse tar seg tiden til å snakke med elevene dersom de har mistanker om depresjoner eller andre utfordringer. Flere av informantene uttrykte veldig sterkt at de veldig gjerne skulle ønske at noen på skolen hadde sett de og snakket sammen med de.

Seksualundervisningen i skolen er mangelfull, og mangler viktige aspekter ved det å være ungdom, og fokuserer mer på sex enn på identitet. Nettopp av den grunn er det viktig at vi ser verdien i å innføre et fag som fokuserer på psykisk helse, identitet, depresjonsmestring og som normaliserer kjønnsidentitetstematikk. Helsepersonellet i skolen burde inneha kunnskap om kjønnsidentitet og kunne fungere som en ressurs for skolen når det kommer til å se barn og være oppmerksom på kjønnsidentitetstematikker. Helsepersonellet burde kunne fungere som en informasjonskilde når det kommer til kjønnsidentitetstematikk og informere lærere, andre ansatte på skolen, og foreldre om det. På denne måten vil tilgangen til informasjon om kjønnsidentitetstematikk i mye større grad være tilgjengelig. Dersom dette blir gjennomført vil barn og unge med kjønnsidentitetstematikk ha et mye mer solid støtteapparat rundt. Dersom det blir informert om kjønnsidentitetstematikk i skolen vil vi kunne øke toleransen for ulike kjønnsidentiteter og mennesker med en spesifikk kjønnsidentitetstematikk vil i større grad kunne føle seg anerkjent som samfunnsborgere med like rettigheter og lik mulighet for deltakelse. Dersom de ansatte i skolen innehar kunnskap om kjønnsidentitetstematikk vil de i større grad kunne se utfordringene rundt kjønnsinndelingen i skolen. Dersom vi klarer å svekke behovet for kjønnskategorisering, også i starten bare i skolen, vil vi nærme oss et samfunn som har rom for alle.

6 Referanser

- Adler, P.A. og Adler, P. (1987) *Membership Roles in Field Research*. Newbury park, CA: Sage.
- Andersen, H. og Kaspersen, L. B. (2007) 4. utgave. *Klassisk og Moderne Samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag
- Braun, V. og Clarke, V. (2006) *Using thematic analysis in psychology*, *Qualitative Research in Psychology* 3:2, s. 77-101.
- De Castro, A. (2003) *Introduction to Giorgi's Existential Phenomenological Research Method*. Universidad del Norte. Nr. 11. S. 45-56.
- Eistrup, E. (2008) *Fra Omfordeling til Identitet og Tilbake igjen*. Information.
<http://www.information.dk/152560>
- Fraser, N. (2000) *Rethinking Recognition*. I *New Left Review* 3.
<http://newleftreview.org/II/3/nancy-fraser-rethinking-recognition>
- Garfinkel, H. (1967) *Passing and Managed Achievement of Sex Status in an Intersexed Person*. I *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Goffman, E. (1976) *Gender Display*. *Studies in the Anthropology of Visual Communication* 3 S. 69-77.
- Grønningsæter, Arne, B. og Nuland, Bjørn Richard. (2009) *Lesbiske og Homofile i Sápmi*. En narrativ levekårsundersøkelse. Oslo: Fafo.
- Jennings, K. (2015) *Leelah Alcorn and the Continued Struggle for Equity for LGBT Students*. Vol. 79 utgave 4, s. 343-346. Publisert i *Educational Forum*. DOI: 10.1080/00131725.2015.1069512.
- Kann, L., Olsen, E. O., Mcmanus, T., Kinchen, S., Chyen, D., Harris, W. A. og Wechsler, H. (2011) *Sexual identity, sex of sexual contacts, and health-risk behaviours among students in grades 9-12- Youth risk behavior surveillance, selected sites, United States, 2001-2009*. I *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 60 (SS07), s. 1.133.
- Kessler, S. J. og McKenna, W. (1978) *Gender: an Ethnomethodological Approach*. New York: John Wiley.
- Kvale, S. (1997) *InterView. En introduction til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Maslow, A. H. og Lowrey, R. J. (1998) *Toward a Psychology of Being*. 3. Utgave. John Wiley and Sons Ltd.
- Mead, G. H. (1939) *Mind, Self, and Society*. Chicago: University of Chicago Press

- Melberg, Kjersti. (2000) *Å forske på Det Gode Liv*. Tidsskrift for Velferdsforskning, nr. 2/2000, s. 100-116.
- Nilsson, B. (2007). *Gadamers Hermeneutikk – Noen betraktninger om sentrale dimensjoner innenfor hermeneutikk ut fra en Gadamerks tenkning*. Norsk Sykepleierforbund. Ansvarlig redaktør: Barth Tholens. Oslo.
- Olsen, H. (2002) *Kvalitative kvaler – Kvalitative metoder og danske kvalitative intervieundersøkelsens kvalitet*. Akademiske forlag A/S.
- Papoulias, C. (2006) *Transgender*. I Featherstone, M., Venn, C., Bishop, R., Phillips, J., Ahluwalia, P., Boyne, R., Huat, C. B., Hutnyk, J., Lash, S., Maciel, M. E., Marcus, G., Ong, A., Robertson, R., Turner, B., Visvanathan, S., Yoshimi, S. (red.), *Theory, Culture & Society, Problematizing Global Knowledge*. Special Issue. (2006) <http://tcs.sagepub.com/content/23/2-3/231.full.pdf+html> : 231-233.
- Prince, V. (1976) *Understanding Cross-Dressing*. Los Angeles: Chevalier Publications.
- Ros, J. V. D. (2013) *Alskens Folk. Levekår, livssituasjon, livskvalitet for personer med kjønnsidentitetsproblematikk*. Likestillingssenteret.
- Ros, J. V. D. (2013) *Likestillingspolitikk og Alskens Folk*. Tidsskrift for Kjønnforskning nr. 3-4, s. 378-386. Universitetsforlaget. http://www.academia.edu/7696452/Likestillingspolitikk_og_Alskens_folk
- Røthing, Å. og Svendsen, S. H. B. (2011) *Sexuality in Norwegian Textbooks: Constructing and Controlling Ethnic Borders?* *Ethnic and Racial Studies*, 34:11, 1953-1973, DOI: 10.1080/01419870.2011.560275 <http://dx.doi.org/10.1080/01419870.2011.560275>
- Røthing, Å. (2004) *Kjønn og seksualitet i grunnskolens læreplaner: historisk tilbakeblikk og aktuelle utfordringer*. Norsk Pedagogisk Tidsskrift, no. 5, s. 356-368 i *Homotolerance and heteronormativity in Norwegian classrooms*. *Gender and education* vol. 20, nr. 3, s. 253-266.
- Røthing, Å. og Svendsen S. H. B. (2009) *Seksualitet i skolen. Perspektiver på undervisning*. Cappelen Damm AS.
- Røthing, Å. og Svendsen S. H. B (2008) *Undervisning og seksualitet ved ungdomsskolene i Trondheim kommune*. Trondheim: Trondheim kommune.
- Schilt, K. og Westbrook, L. (2009) *Doing Gender, Doing Heteronormativity: 'Gender Normals', Transgender People, and the Social Maintenance of Heterosexuality*. *Gender and Society* 23 (4): side 440-464.
- Sørensen, A, S. m. fl. (2008) *Nye Kulturstudier*. Oslo: Spartacus Forlag AS.

- Thaagard, Tove. (2003) *Systematikk og Innlevelse: En Innføring i Kvalitativ Metode*. Bergen: fagbokforlaget.
- Tanggaard, L., Thuesen, F., Vitus, K (red.). (2014) *Konflikt i kvalitative kvaler*. 1. utgave. København: Hans Reitzels Forlag.
- Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 2. utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag As.
- West, D. og Zimmerman, D., H. (1987) *Doing Gender* i *Gender & Society*, Vol. 1 No. 2, side 125-151. Sociologists for women in society. Oakland University, the University of Kansas og Montclair State University.
- Vullum, T. J. (2006) “...og vil du ha mer info, så sjekk hjemmesida” *Semiprofesjonelle bands bruk av Internett, masteroppgave*. Masteroppgave, Institutt for sosiologi og statsvitenskap. Trondheim: NTNU.
- Willig, C. (1999) *Beyond appearances: a critical realist approach to social constructionism*. I Nightingale, D.J. og Cromby J., (red.) *Social constructionist psychology: a critical analysis of theory and practice*. Open University Press, s. 37-51.

Nettsider

www.hbrs.no hentet 02.04.16 klokken 17:28

The Independent, nettutgave, (15.05.2016) *Denmark will become first country to no longer define being transgender as a mental illness*. [Lesedato: 16.05.16]

Vedlegg 1

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

«Kjønnsidentitetstematikk, kjønn og likestilling»

Bakgrunn og formål

Formålet med studien er å redegjøre for hvilke forestillinger mennesker med kjønnsidentitetstematikk må forholde seg til i møte med andre mennesker og samfunnsmessige institusjoner.

Følgende problemstillinger skal analyseres:

- Hvilke utfordringer har mennesker med kjønnsidentitetstematikk i hverdagen i samhandling med andre mennesker og samfunnsbaserte institusjoner?
- Når i hverdagen er det problematisk? Når er det de opplever utfordringene?
- Hvordan kommer manglende anerkjennelse (hvis manglende anerkjennelse) konkret til uttrykk? For eksempel mangel på økonomisk likestilling og like rettigheter.

Prosjektet er en mastergradsoppgave i pedagogikk ved Universitetet i Tromsø ved Institutt for lærerutdanning og pedagogikk. Prosjektet gjennomføres ikke for ekstern oppdragsgiver eller i samarbeid mellom flere institusjoner.

Utvalget er trukket ut på bakgrunn av deres kjønnsidentitetstematikk.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i studien innebærer å delta i kvalitative dybdeintervjuer. Det vil ikke bli krevd ytterligere deltakelse som for eksempel spørreundersøkelse, observasjon, tester og så videre. Hvert intervju vil vare i ca. 1 time. Det vil heller ikke bli innsamling av opplysninger om deltakere fra andre kilder som for eksempel registre, journaler og så videre. Spørsmålene vil omhandle deres erfaringer rundt det å ha en spesifikk kjønnsidentitetstematikk, hvilke forestillinger de møtes med, og hvordan institusjonelle ordninger setter begrensninger eller muligheter for dem. Under intervjuene vil lydopptak og notater bli brukt.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun forsker har tilgang til personopplysninger. Opptak med eventuelle personopplysninger lagres separat fra transkriberte intervjuer. Opptakene vil ikke bli oppbevart på offentlige institusjoner som

Universitetet i Tromsø, men på personlige bærbar datamaskin med konfidensiell innloggingskode. Datamaskinen oppbevares i privat hjem.

Det vil ikke bli publisert gjenkjennbar informasjon om deltakerne som kan gjøre det mulig å identifisere dem. Da formålet med studien er å analysere deltakernes opplevelser og erfaringer er dette det eneste som vil bli publisert.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15. mai 2016. Personopplysninger og opptak vil etter avsluttet prosjekt bli fullstendig anonymisert. Det vil ikke lenger være nødvendig å oppbevare personopplysninger. Datamaterialet vil derfor anonymiseres samtidig som prosjektet avsluttes.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med prosjektleder Hilde Jørnsdatter Jacobsen på mobilnummer: 94 89 62 94 eller e-postadresse:

hilde.jornsdatter@gmail.com.

Veileder for prosjektet er Anne Britt Flemmen, tlf. nr.: 776 44339. E-postadresse:

anne.britt.flemmen@uit.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----
(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2

Kvalitativt dybdeintervju

30.-60. min.

Åpne spørsmål – lite struktur. Informant kan snakke fritt og legge til noe hvis ønskelig. Noen spørsmål er bare ment som en løs mal, det er ikke nødvendig å være avhengig av spørsmålene.

Til å begynne med: Noen korte spørsmål som ikke krever omfattende svar. Innledningsspørsmålene stilles kun ved behov. Kan også stilles på slutten av intervjuet.

Hvordan navngir du din kjønnsidentitetstematikk? Er du komfortabel med begrepet kjønnsidentitetstematikk?

Hvordan oppdaget du at du hadde en kjønnsidentitetstematikk? Når skjedde det? Hvordan da? Kan du si litt mer om ...?

Kan du fortelle litt om hva din kjønnsidentitetstematikk innebærer?

Når skjedde det? Hvordan da? Kan du si litt mer om ...?

Hva tenker du om begrepene transseksuell? Født i feil kropp? Kjønnsidentitetstematikk? Hvilken foretrekker du? Hvorfor?

Er det viktig for deg å være åpen om din kjønnsidentitetstematikk? Hvorfor? For eksempel Tv2-serien *Født i Feil Kropp*? Hva håper du å oppnå med å være åpen? Når skjedde det? Hvordan da? Kan du si litt mer om ...?

Jeg ønsker å finne ut av:

- **Føler du at du har blitt godkjent for den du er?** Hvis ikke, hvem har ikke godkjent? Hvordan? Fortell. Hvis ja, Så bra! Er det noe du gjør som andre kanskje kan lære av? Oppfatter jeg deg riktig da, at du kan være deg selv i alle sammenhenger? Familie, venner, skole, fremmede settinger (må du tone det ned eller opp)? Hvis det har vært noen problemer med elever, har skolen gjort noe?
  - o Oppfølgingsspørsmål: Hvordan opplever du det?
  - o Når skjedde det? Hvordan da? Kan du si litt mer om ...?
- **Har du møtt på problemer i skole? (lærer, rektor, rådgivning, helsetjeneste, medelever, relasjoner)?**
Når skjedde det? Hvordan da? Kan du si litt mer om ...? Har de tatt det opp skolen? Hvordan har skolen taklet det?
- **Ble det tatt hensyn på skolen?** Hvordan da? Kan du utdype? (Hvordan reagerte lærerne? Hvordan reagerte elevene?)
- Hvordan var seksualundervisningen på skolen?
- Følte du at du fikk nok informasjon om kjønnsidentitet i undervisningen på skolen?
- Hvordan hadde du foretrukket at det hadde vært?

- **Hvem fortalte du først om situasjonen din?** Hvordan tok de det?
- **Hvem i helsetjenesten gikk du til først og fortalte om situasjonen din?** Hadde du kontakt med de underveis?
- **Var helsetjenesten på skolen til hjelp?** Gikk du til helsetjenesten sammen med foreldre, eller gikk du først til helsetjenesten for å få informasjon om situasjon din for å forklare til foreldrene dine?
- **Har du møtt på problemer i møtet med systemet?** For eksempel når man skal fylle ut skjemaer og må krysse ut bokser? Hva har du gjort da?

- **Opplever du at personer med kjønnsidentitetstematikk har like rettigheter som andre?** Hvorfor ikke? Hvordan da? Pass? Burde det vært enklere å skifte kjønn i pass? Burde prosessen med kjønnsbekreftende operasjoner vært med tilgjengelig?
  - o Hvordan opplever du det?
  - o Når skjedde det? Hvordan da? Kan du si litt mer om ...?

- **Opplever du at samfunnet har en streng definisjon av kjønn?** Hvordan da?
  - o Hvordan påvirker det deg?
  - o Hvordan bør det være?
  - o Er det plass til alle i samfunnets kjønnsdefinisjon?

- **Føler du at du er en del av en minoritet?** Hvordan da? Opplever du utfordringer med det? Når er det du opplever utfordringene?

- **Hvilke positive erfaringer knyttet til egen kjønnsidentitetstematikk har du?**
- Mange mennesker med kjønnsidentitetstematikk forteller at de opplever fra ung alder at de har en spesifikk kjønnsidentitetstematikk. «Jeg visste jeg var jente/gutt pga aktivitetene jeg foretrakk, tingene jeg likte, lekene jeg foretrakk, vennene mine, tankene jeg hadde, ønskene mine osv». **Er todelingen av kjønn i samfunnet til hjelp for mennesker som er født i feil kropp? For eksempel ved at de lettere kan finne sin rolle i kjønnsmonsteret ved å «gjøre» det korrekte kjønn?**

- **Du kan skape din drømmesituasjon. Hva er det som har endret seg?** Hvordan oppleves det?
- **Har du kontakt med noen i tilsvarende situasjon?** Fungerer det som en støtte å vite at det er flere som er i samme båt som deg?
- Er du aktiv i noen relevante organisasjoner?
- Hvordan fant du informasjon som gjorde det mulig for deg å forstå din situasjon? Når skjedde det? Hvordan da? Kan du si litt mer om ...?

- Har du noen sluttkommentar til temaet?

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Vedlegg 3

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Anne Britt Flemmen
Institutt for lærerutdanning og pedagogikk UiT Norges arktiske universitet

9006 TROMSØ

Vår dato: 28.10.2015

Vår ref: 45210 / 3 / AGL

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 16.10.2015. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 27.10.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

45210   *Transseksualisme, likestilling og kjønn*
Behandlingsansvarlig UiT Norges arktiske universitet, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig   *Anne Britt Flemmen*
Student   *Hilde Jørnsdatter Jacobsen*

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

7

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Audun Løvlie

Kontaktperson: Audun Løvlie tlf: 55 58 23 07

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Hilde Jørnsdatter Jacobsen hilde.jornsdatter@gmail.com

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 45210

Formålet er å redegjøre for transseksualisme i lys av samfunnets syn på, og holdninger til, kjønn og likestilling.

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

Det behandles sensitive personopplysninger om seksuelle forhold.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger UiT Norges arktiske universitet sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc/mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 01.06.2016. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger somf.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn) - slette digitale lyd-/bilde- og videoopptak